

Barns fria lek under covid-19-pandemin

**En kvalitativ undersökning av uppfattningar om barns fria
lek hos lärare inom småbarnspedagogiken**

Johanna Räisa

Avhandling för magisterexamen

Fakulteten för pedagogik

och välfärdsstudier

Åbo Akademi

Vasa, 2022

Handledare: Ann-Christin Furu

Abstrakt

Författare	Årtal
Johanna Räisa	2022
Arbetets titel	
Barns fria lek under covid-19-pandemin. En kvalitativ undersökning av uppfattningar om barns fria lek hos lärare inom småbarnspedagogiken.	
Oppublicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik	Sidantal: 75
Vasa: Åbo Akademi, Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	
Referat	
<p>Magisteravhandlingen fördjupar sig i lärare inom småbarnspedagogikens uppfattningar kring barns fria lek under covid-19-pandemin. Lek är ett grundläggande behov hos människan och lusten att leka finns naturligt hos alla barn. Leken är ett sätt att uttrycka sig och bearbeta intryck och upplevelser. För barnet har leken inget mål, leken är målet i sig. Coronaviruset som spreds i december 2019, har påverkat många familjer och den rådande pandemin är en samhällskris. Under den rådande pandemin har det skett en förändring i många familjer och barnen kan känna sig ensamma och otrygga. Jag har valt att koppla ihop barns fria lek med den rådande pandemin för att undersöka om fria leken har förändrats samt hur covid-19-pandemin har påverkat barnens vardag. Det övergripande syftet med avhandlingen är att undersöka hur lärare inom småbarnspedagogiken uppfattar barns fria lek under covid-19-pandemin.</p> <p>För att uppnå undersökningens syfte har jag valt att använda följande forskningsfrågor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vilka uppfattningar har lärare inom småbarnspedagogiken om fri lek hos barn? 2. Hurdana uppfattningar har lärarna inom småbarnspedagogiken om barnens fria lek under covid-19-pandemin? 3. Hur uppfattar lärarna inom småbarnspedagogiken att omständigheterna kring pandemin har påverkat barns fria lek? <p>Teoridelen framför avhandlingens centrala begrepp; fri lek och anknytning. Denna del tar även upp om lekens förutsättningar, faktorer som påverkar leken och covid-19-pandemins påverkan på barns fria lek. Därefter framförs även teori om lek och lärandet, vikten av anknytning och trygghet samt barn i kris.</p>	

Jag har använt mig av fenomenografi som ansats, eftersom den ger en möjlighet att studera variationerna av människors uppfattningar det vill säga ett sätt att förstå något eller uppleva något. Datainsamlingsmetoden är kvalitativ intervju. Jag har börjat min undersökning med en pilotintervju. Det är bra att forskaren gör en pilotintervju för detta möjliggör att forskaren får träna att inta rollen som intervjuare och för att se hur intervjufrågorna bedöms av respondenterna. Intervjuerna har genomförts dels via verktyget Zoom på distans eller vid fysiska möten. En anhållan om forskningslov har under hösten 2021 sänts till två kommuner i Svenskfinland. I forskningslovet har jag anhållit om att få intervju lära inom småbarnspedagogiken som är verksamma i grupper med barn i åldern 1–5 år. Sju respondenter har frivilligt deltagit i undersökningen.

Resultatet visar att barn leker oberoende av pandemier. Den fria leken har inte påverkats men omständigheterna har påverkat barnen. Barnens hela vardag har ändrat. Småbarnspedagogiken har en viktig roll för barnen. Respondenterna som deltog i undersökningen anser att fri lek är något som barnen gör utan en vuxen och att i den fria leken övar barnen sociala färdigheter, kompetenser och även socialt lärande. Respondenterna menar att det är viktigt att de vuxna är närvarande fast de inte direkt deltar i barnens lek. Då det finns en närvarande vuxen på plats så känner barnen sig trygga med att leka fritt, för de vet att de kan få hjälp eller tröst om det behövs. Betydelsen av fri lek för barnen är viktig för via leken kan barnen utveckla en känsla av socialt samband och tillhörighet. Personalen inom småbarnspedagogiken måste diskutera tillsammans och med vårdnadshavarna om betydelsen av fri lek för barnen under vardagen. Då kan även vårdnadshavarna och personalen byta erfarenheter om barnets lek och hur barnet leker med andra samt hur barnet uttrycker sig genom leken. Omständigheterna kring covid-19-pandemin har enligt respondenterna påverkat barnen mera än den fria leken. Respondenterna nämner att själva vardagen har ändrat för barnen. Varje barn är unikt och har rätt att bli hörda och sedda. Vi har inom småbarnspedagogiken en verksamhetskultur som uppmuntrar barnen till lek och via leken ge välbefinnande och lärande.

Sökord

Småbarnspedagogik, barns fria lek, omständigheter kring covid-19-pandemin, lärare inom småbarnspedagogik, anknytning, samhällskris

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	7
1.1	Syfte och frågeställningar.....	8
1.2	Avhandlingens disposition.....	9
2.	Teoretisk referensram.....	10
2.1	Centrala begrepp.....	10
2.2	Fri lek och lek.....	11
2.2.1	<i>Lekens förutsättningar.....</i>	13
2.2.2	<i>Lekens koppling till fantasi och kreativitet.....</i>	14
2.2.3	<i>Lekens former.....</i>	15
2.2.4	<i>Faktorer som påverkar leken.....</i>	16
2.2.5	<i>Covid-19-pandemins inverkan på barns lek under vardagen inom småbarnspedagogiken.....</i>	19
2.2.6	<i>Leksaker och material som stimulerar till lek.....</i>	21
2.2.7	<i>Vuxnas engagemang och interventioner.....</i>	22
2.2.8	<i>Lek och lärande.....</i>	23
2.3	Anknytningsteori.....	27
2.3.1	<i>Anknytningsmönster.....</i>	28
2.3.2	<i>Vikten av trygghet för lek och lärande.....</i>	29
2.4	Barn i kris.....	32
3.	Forskningsansats, datainsamlingsmetod och analys av material.....	35
3.1	Fenomenografisk forskningsansats.....	35
3.2	Kvalitativ intervju som datainsamlingsmetod.....	35
3.3	Val av respondenter.....	39
3.4	Undersökningens genomförande.....	40
3.5	Krav på empirin.....	41
3.5.1	<i>Tillförlitlighet.....</i>	42

3.5.2	<i>Trovärdighet</i>	42
3.6	Analys av datamaterial	43
3.7	Etiska överväganden	44
3.7.1	<i>Konfidentialitet</i>	45
3.7.2	<i>Respondenternas samtycke</i>	45
4.	Resultat 47	
4.1	Lärarnas syn på fri lek	47
4.1.1	<i>Fri lek är något som barnen gör utan en vuxen</i>	48
4.1.2	<i>En jämn balansgång mellan fri och ledd lek</i>	49
4.1.3	<i>Förutsättningar för fri lek</i>	49
4.1.4	<i>Planering och möjligheter för fri lek</i>	50
4.1.5	<i>Värdet av teamets gemensamma syn på fri lek</i>	52
4.1.6	<i>Gynnsam miljö</i>	53
4.2	Lärares uppfattningar om barns fria lek under covid-19-pandemin	54
4.2.1	<i>Leken finns kvar men själva innehållet i leken har ändrat</i>	54
4.2.2	<i>Avsaknaden av gemensamma lekstunder</i>	55
4.2.3	<i>Rutinerna kring den fria leken har inte ändrat</i>	56
4.2.4	<i>Begränsad verksamhet</i>	56
4.3	Den fria leken som en helhet i barnens vardag	57
4.3.1	<i>Vardagen har ändrat för barnen</i>	58
4.3.2	<i>Oro för barns utveckling, lärande och välbefinnande</i>	58
4.3.3	<i>Distans från släkt och vänner</i>	59
4.4	Betydelsen av en trygg vardag för barnen inom småbarnspedagogik	60
4.4.1	<i>Småbarnspedagogikens viktiga roll för barnet i den fria leken</i>	60
4.4.2	<i>Lärarnas roll har varit betydelsefull</i>	61
5.	Diskussion.....	62
5.1	Resultatdiskussion	62

5.2	Metoddiskussion.....	67
5.3	Slutord och förslag till vidare forskning.....	68
	Litteraturlförteckning.....	70

Figurer

Figur 1	25
Figur 2	40
Figur 3	47
Figur 4	54
Figur 5	57

Bilagor

Bilaga 1. Intervjufrågor

1. Inledning

”Det viktigaste uppgiften barnen har under sin dag på dagis är att de ska hinna leka”

(Citat av L5)

Lillemyr (2020) menar att lek har förekommit lika länge som människan har funnits. Lek är ett grundläggande behov hos människan och lusten att leka finns naturligt hos alla barn. Leken är ett sätt att uttrycka sig och bearbeta intryck samt upplevelser. Leken är spontan, glädjefylld, positiv och självuppfyllande i sig. För barnet har leken inget mål; leken är målet i sig. Genom leken förverkligar barnet sig självt och utvecklas på alla plan. Under den fria leken får lärarna en uppfattning om barns lärande och utveckling. För att kunna hjälpa barnen att förstå det de upplevt och kunna utmana dem vidare, är det viktigt att vara en närvarande och lyhörd lärare. En närvarande och lyhörd lärare är någon som tar på allvar det barnet säger och gör.

Utgående från *Grunderna för planen för småbarnspedagogiken 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018) är leken betydelsefull för lärandet hos barn i småbarnsåldern. Leken motiverar och ger barnet glädje samtidigt som den bidrar till att barnet lär sig många nya färdigheter och tillägnar sig kunskap. I småbarnspedagogiken ska bland annat lekens egenvärde uppmärksammas för barnet, lekens pedagogiska betydelse för barnets lärande samt barnets helhetsmässiga utveckling och välbefinnande. Enligt Pramling Samuelsson (2008) hör lek och lärande samman. Lek ger möjlighet för barn att ha kontroll på vad som händer och vad de vet. Tidigare syn på lek och lärande har varit tydligare så att lek varit av barn och lärande har varit av vuxna, men detta har ändrat för lek och lärande hör samman. Ur ett barns perspektiv är lek och lärande inte åtskilda. Även Lillemyr (2013) poängterar att lek och lärande är två olika fenomen men att de har en ömsesidig inverkan på varandra. Leken är så viktig för att den riktar uppmärksamheten mot lärande. Främst på grund av den motivationen och det engagemang som ligger i barns lek, men också för att leken utvecklar vänskapsrelationer och en känsla av social och kulturell tillhörighet som är viktig för lärandet.

Lekens betydelse för barnets välbefinnande och lärande försäkras enligt *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018), genom en verksamhetskultur som uppmuntrar till lek. Personalen ska lägga märke till faktorer som begränsar leken och utveckla arbetssätt och lärmiljöer som främjar lek. Barnen och personalen ska ha möjlighet att uppleva glädjen i att göra och leka tillsammans. Alla i gemenskapen ska uppmuntras att använda sin uppfinningsrikedom, uttrycksförmåga, fantasi och kreativitet.

Leken ska få synas och höras. Barnen ska ges tid, rum och ro att hitta på lekar, experimentera och uppleva. Lekande barn ska ges lekro. Enligt Öhman (2020) bygger barnen upp lekvärldar och fördjupar sig i dem, ensamma eller tillsammans med andra barn. I dessa lekvärldar utvecklas roller och handlingar som för leken vidare samt platser och föremål förändras till annat än vad de är. I lekvärldarna kan barnen utforska sin förståelse för olika händelser och fenomen i omvärlden och som intresserar dem för ögonblicket.

Coronaviruset som spridits i december 2019, har påverkat många familjer. Världshälsoorganisationen (WHO, 2021) anser att coronaviruset har orsakat en pandemi. Covid-19-pandemin är en ny samhällskris. Barns perspektiv har inte varit särskilt synligt vare sig i media eller i forskning och vilka konsekvenser denna pandemi har för barnen vet ingen. Många ansåg innan covid-19-pandemin, att leken skulle förenas med nytta och den fria leken uppkom mest då det inte fanns annan verksamhet. I och med att lekens betydelse betonas idag behöver det avsättas tillräckligt mycket tid för lek inom småbarnspedagogiken. Lillemyr (2013) menar att man numera ser lek som en central grundtanke i vardagen. Lek är en form av självhjälp för barn som har det svårt och hamnat i kris av någon orsak. Barn har en kapacitet att hantera svårigheter i lekens form. Under den rådande pandemin har det skett en förändring i många familjer och barnen kan känna sig ensamma och otrygga. Jag var valt att koppla ihop barns fria lek med den rådande pandemin för att undersöka om den fria leken har förändrats och hur covid-19-pandemin har påverkat barnens vardag.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att undersöka hur lärare inom småbarnspedagogiken uppfattar barns fria lek under covid-19-pandemin. För att uppnå undersökningens syfte har jag valt att använda följande forskningsfrågor:

1. Vilka uppfattningar har lärare inom småbarnspedagogiken om fri lek hos barn?
2. Hurdana uppfattningar har lärarna inom småbarnspedagogiken om barnens fria lek under covid-19-pandemin?
3. Hur uppfattar lärarna inom småbarnspedagogiken att omständigheterna kring pandemin har påverkat barns fria lek?

1.2 Avhandlingens disposition

Avhandlingen innehåller sammanlagt fem kapitel. Till att börja med framkommer avhandlingens inledning och även dess syfte och forskningsfrågor. I kapitel två behandlas de centrala begreppen och den teoretiska referensramen. I kapitel tre presenteras forskningsansats, datainsamlingsmetod och metoder för analys av materialet. I detta kapitel framförs även respondenterna och genomförande av undersökningen samt etiska överväganden, tillförlitlighet och trovärdighet, diskuteras i slutet av kapitlet. Undersökningens resultat redogörs i kapitel fyra och då besvaras även avhandlingens syfte och de tre forskningsfrågorna. I kapitel fem diskuteras undersökningens resultat utgående från tidigare forskning och teori, samt val av metod och ansats. Slutord och förslag på vidare forskning framkommer i slutet av detta kapitel.

2. Teoretisk referensram

I detta kapitel behandlas det teoretiska perspektivet som ligger till grund för avhandlingen. Avhandlingen fokuserar på lärares uppfattningar om barns fria lek under covid-19-pandemin. Teoridelen framför avhandlingens centrala begrepp, lekens förutsättningar och faktorer som påverkar leken. Denna del tar även upp om covid-19-pandemins inverkan på barns fria lek, leksaker och material som stimulerar till lek. Därefter framförs teori om lek och lärandet, vikten av anknytning och trygghet samt barn i kris.

2.1 Centrala begrepp

Lek är ett komplext fenomen med många olika delar. Det är många aspekter som infinner sig i förståelsen för fri lek och lek. Jag vill hjälpa läsaren att få en grundförståelse för min undersökning och därmed förklarar jag två centrala begrepp.

Begreppet *fri lek* kan beskrivas som en öppenhet där barnen själva styr både utvecklandet och innehållet i leken. Å ena sidan tolkas begreppet att fri lek kan innebära att leken är fri från vuxna (Granberg 2003; Lillemyr, 1993). Granberg (2003) menar att *fri lek* kan även ibland vara med på veckoplaneringen inom småbarnspedagogiken. Begreppet fri lek skiljer sig från begreppet lek genom att fri lek nämns då som en oplanerad aktivitet, jämfört med bland annat samling, sångstund, utevistelse, vila och mellanmål. Lillemyr (2013) skriver att lek är för barnen en funktion att skapa mening, hantera erfarenheter och också utveckla sin identitet. Ibland kan den vuxna bli inbjuden i leken och det kan ses som tillit och ett förtroende för den vuxna. Då den vuxna lyhört deltar i leken, skapas förtroende mellan den vuxna och barnet. Även van Oers (2014) skiljer på begreppet *fri från* och *fri att*, där fri vanligtvis syftar på lek som är fri från vuxna vilket ofta fri lek avser. Men där *fri att* i stället syftar på lekens öppenhet. Lekens öppenhet innebär att leken kan ta oberäkneliga riktningar och att barn i lek är fria att utforska utan att på förhand veta vart leken kommer att leda. Denna senare innebörd av lekens öppenhet utesluter inte vuxnas deltagande enligt van Oers (2014). I den här texten använder jag begreppen fri lek och lek parallellt med varandra.

I avhandlingen framträder också begreppet *anknytning* som är viktigt för leken. Enligt Öhman (2011) så är förutsättningarna för lek att barnen känner sig trygga och är inte på sin vakt. Trygghet är att barnen vet att någon finns där och att det finns någon som bekräftar och skyddar barnet så att hen kan ta sig in i lekens värld. Jag har valt att inkludera anknytningen för

att beskriva vikten av trygghet för lek och lärande. Det finns skäl att tro att under den rådande pandemin har anknytning inte varit så självklar. Man kan fråga sig om vårdnadshavarnas förmåga att erbjuda barnet omvårdnad eventuellt har minskat, eftersom pandemin har varit utmanande för många familjer.

2.2 Fri lek och lek

Sahlberg och Doyle (2019) poängterar att lek är det som barnen ska lära sig bäst. Barnen hittar alltid den fria leken oberoende av plats och ålder. Björklund och Palmér (2019) förklarar att begreppet fri lek kan förstås på olika sätt. Begreppet fri lek tolkas så att det i leken lämnas en öppenhet där barnen själva styr innehåll och utvecklandet av leken. Undersökningens resultat pekar på att vuxna inte behöver uteslutas från barnens lek utan frågan blir snarare hur de vuxna kan delta. Om läraren är närvarande och samspelar i barnens lek på ett följsamt sätt så möjliggörs hos barnen ett utvecklande lärande. Öhman (2020) menar att det ofta förs diskussioner om huruvida vuxna ska vara med i barns lek eller inte, men påpekar också att barnens lek blir utvecklande och fördjupad om det finns en närvarande och aktiv vuxen tillhands.

Enligt Lillemyr (1993) lär sig barnet känna sin omvärld genom leken och sig själv och samtidigt utvecklar barnet olika begrepp och får erfarenheter samt upplevelser som barnet kan bygga på senare i livet. Organisering av lek inom småbarnspedagogiken ger möjligheter att anpassa det enskilda barnets förutsättningar och förmågor. Lek kan även i pedagogiska sammanhang vara ett viktig led i social utveckling, vilket är grundläggande för barns lärande. Rasmussen (2020) menar att lek, lärande och motivation har med varandra att göra. Leken är en process för barnets självbild och identitet och även för det sociala samspelet med andra. Barn utvecklar medvetet och omedvetet sin egen självbild genom lek. Lillemyr (2013) anser att lek är en funktion att skapa mening och hantera erfarenheter samt utveckla sin identitet. Lek är en väsentlig del av barnkulturen. Lek kan också ibland bli en problemlösningsprocess där barnet utforskar miljön och sig själv när det gäller intressen, behov och förmågor. Jensen (2013) påpekar att lek är ett komplext och brett fenomen. Barnet har en uppsättning av identiteter då hen vill ge sig in i en lek. Barn har självidentitet som påverkar hur de ser på sig själva och hur andra ser dem. Leken bidrar till att forma identiteten och barnen gör det genom att möta andra i särskilda miljöer och aktiviteter. Därför är det tänkbart att lek och de som barnet leker med är en del i hur identiteten formas hos barnet.

Enligt flera undersökningar (Øksnes & Sundsdal, 2020; Rissanen, 2019), så befinner sig barnet i denna levande värld av berättelser och drama på samma självklara sätt som vuxna är på sitt jobb. En skillnad är däremot att barnet också kan kliva ut ur sin lekvärld och betrakta den på avstånd som en åskådare för att bedöma och fundera över vad som ska sägas och göras. I leken är barnet alltså inte bara en dramatisk berättande figur, utan en teoretiker och en liten tänkare. Det finns många aspekter som spelar roll i barns tillväxt och utveckling; empati, interaktionsförmåga, moral, emotionell uppbyggnad, identitet, kreativitet, fantasi och lärande. Det är viktigt att barnet lär sig grunderna för all interaktion, det vill säga hur man lär sig känna och förstå andra barn och att samverka med dem.

Winter-Lindqvist (2020) menar att för att de vuxna ska kunna stötta barnen i leken, så behöver de känna igen olika lekar och ha kunskap om lek. Ibland så kallas allt som barnen gör för lek, men det kan vara missvisande för det är ganska ofta barnen inte leker. Det finns många barn som inte leker alls; de kan titta på de andra, en del kan prata med varandra och umgås utan att leka. Man kan även få kunskap om barnens allmänna utveckling genom att analysera lek och man kan även få reda på hur man kan stärka lekmiljön för de barn som har svårt att delta i lek med andra.

På senare år har lagar och nationella ramar mer eller mindre behandlat leken som ett kärnområde inom småbarnspedagogiken. I *Lag om småbarnspedagogik* (Finlex, 2018:540) poängteras det att ett mål med småbarnspedagogik är att ordna mångsidig pedagogisk verksamhet med utgångspunkt i barns lek, rörelse, kulturtradition och konst samt ge barnet möjligheter till positiva upplevelser av lärande. Enligt *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018) betonar man att det är viktigt att ta hänsyn till barns behov av omsorg och lek och att skapa förutsättningar för lärande och utbildning med hänsyn till barns olika utveckling. Med småbarnspedagogik avses en systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård. Enligt Lillemyr (2016) så framstår barnens lek för många som all aktivitet barnen gör, det vill säga det som inte direkt kan sägas vara annan form av aktivitet. Det är därför viktigt med en kompetens eller i enlighet med Lillemyr (2016) en så kallad *lekkompetens*, för att tillräckligt kunna respektera barnens lek och känna till lekens egenvärde och även hur använda leken i det pedagogiska arbetet.

2.2.1 Lekens förutsättningar

Enligt Lillemyr (2020) så kan man inte i observation av barnens lek undgå, vilken betydelse leken har för barnen. Den är en oerhört viktig aktivitet och även en viktig plats att vara på. Det finns olika uppfattningar om varför leken är så viktig. Leken kan vara viktig genom de unika upplevelser de ger. Men allt fler poängterar att leken är av betydelse för barnens känslor och även vänskap, tillhörighet och social anknytning. Detta är grundläggande oavsett barnens kulturella bakgrund.

Det finns olika begrepp som är viktiga att förstå för den kognitiva och utvecklingspsykologiska traditionen; lekscenari, lekobjekt och lekförutsättningar. Jag vill kort skriva om dem här eftersom Jensen (2013) menar att lekscenari är lek som inspireras av vardagssituationer. Det avser inte olika lekar som rörelselek och låtsaslek utan mera lekens tema. Barnen leker frisör, sjukhus, skola och så vidare. Dessa kallas fantasilekar. Det kan också vara sånglekar, olika ta fatt-lekar då barnen jagar varandra eller olika regellekar som till exempel kurragömma.

Enligt Jensen (2013) är lekobjekt de saker som barnen leker med. Begreppet är bredare än bara leksaker för barn leker också med annat än sådant som är planerat och tillverkat för barn, såsom saker hämtade från naturen, tidningar, kartong, kastruller, hopprep, ringar, lego, duplo eller olika dockor eller bilar. Med förutsättningar för lek menas att det inte alltid är lek som börjar, utan ibland kan andra aktiviteter vara roligare och mer spännande så barnen inte har tid att leka just då. Ibland kan barnen vara hungriga och trötta och det kan även hända att det inte finns plats för lek.

Jensen (2013) påpekar att i enlighet med Piaget så utförs lek för barnets egen skull. Leken är spontan och lustfylld. Han menar också att leken är fri från konflikter, det vill säga barn gör i leken sådant de inte behöver göra. Piaget menar att lek och imitation är varandras motsatser. Piaget har namngett tre sorters lekar; övningslek, symbollek och regellek. Jensen (2013) skriver att övningslek är den mest typiska formen av assimilation. Övningslek börjar under den sensomotoriska perioden och sensomotorisk lek handlar om hur motorik och sinnen samspelar. Symbollek, är när barnen tar in saker i sin värld, som exempel när barnet leker med en dyna och ändrar dynan till ett täcke för det passar bättre in i leken. Symbollek kan vara både lek i grupp eller enskilt. Yngre barn leker ofta enskilt, det kan bero på att de fortfarande är kvar i det sensomotoriska stadiet. Barn från tre år uppåt leker ofta tillsammans.

Jensen (2013) menar att regellek är social till sin natur och det innebär att om barnen leker regel lekar så bygger de upp leken på ett sådant sätt som andra varit med om att skapa. Regellek kan uppstå både spontant och via andras regler för leken och de som lekt leken tidigare. Enligt Piaget börjar barnen leka regel lekar vid fyra års ålder. Sport och spel är regel lekar. Regel lekar har enbart en social innebörd. Regler kan uppstå spontant i leken. Att lära sig regler är ackommodation men att upprepa dem är assimilation. Det finns oftast olika regler i leken enligt Winter-Lindqvist (2020). Regel leken kännetecknar formella regler som bestämmer hur till exempel leken slutar. Barnen behöver vuxna som kan lära dem regler och som kan hjälpa dem att lära sig hantera förluster och att känslomässigt kunna acceptera dem.

Enligt Jensen (2013) så var Vygotskij överens på flera punkter med Piaget men avvisade särskilt idén om att lek är symbolisk. Vygotskij kopplat ihop fantasi och lek. Lek enligt Vygotskij är utifrån barnets behov och lek baserar sig på kognition, emotion och sammanhang. Lek innebär att föreställa sig och kretsar runt fantasier. Enligt Vygotskij innehåller lek uttalade regler som uppstår under lekens gång beroende på vilka föreställningar leken bygger på. Lek utmärks enligt Vygotskij av fyra komponenter; lek drivs av behov, lek baseras på kognition, emotion och sammanhang, lek innebär att föreställa och kretsar kring fantasier, lek innehåller uttalade regler som uppstår under lekens gång. Vygotskij menar att lek är ett uttryck för barnets behov. Vygotskij påpekar att lek är en viktig väg till utveckling. Lekregler och föreställningar har en särskild relation till varandra i leken. Det hör ihop med lekregler då barnen tar en viss roll i leken och föreställer sig vara någon annan än sig själv.

2.2.2 Lekens koppling till fantasi och kreativitet

Enligt Winter-Lindqvist (2020) så uppstår inte den fria och utforskande fantasileken av sig själv och den kan inte lekas hela dagen eftersom det är krävande för barnet. Lekmiljön, daghemmets utseende och pedagogik kan skapa förutsättningar för att lekarna ska kunna få ett utforskande avtryck. Den gemensamma fantasileken, med samspel mellan fantasi och agerande samt regler, är viktig för barnens utveckling och bildandet av identiteter. Öhman (2020) menar att det kan ibland vara svårt att hitta på leken och det kan bero på att barnen saknar gemensamma lekerfarenheter, men på det sättet prövar barnen social styrka och makt i lekens förhandlingar.

Den sociala fantasileken utvecklas enligt Winter-Lindqvist (2020) genom tal och agerande. Barnen intar olika roller och barnen agerar enligt temat i leken såsom hemleken. Barnen leker också med okända föremål och uppfinnar saker som de inte har. Den sociala leken

slutar inte vid tioårsåldern utan den hittar nya uttrycksformer såsom koreografi och dans, agerande i olika spelvärldar och konstnärligt skapande. Öhman (2020) skriver att barn som upptäcker den sociala lekens möjligheter och glädje vill leka med andra barn.

Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) så finns lekens mångfald i helheten; barns hela tillvaro där erfarenheter såväl som verkligheter i sagans värld bidrar till tankar och dimensioner för varje enskilt barn. Barns meningsskapande i leken handlar om att hantera barnens egna liv. Barnen löser konstruktivt problem. Dialogen i leken handlar om att skaffa sig redskap för att hålla status och utveckla positioner i barngruppen.

2.2.3 Lekens former

Enligt Öhman (2020) är lek ett relationellt fenomen. Barnen ägnar engagemang och tid åt relationer och visar också en otrolig förmåga att uppfinna när det gäller att få vara med i vänners lek. Barn närmar sig andra barn och söker kontakt. De känner också samhörighet och utvecklar relationer. De utforskar relationens aspekter genom att uttrycka sin vilja, komma överens och lyssna till den andra. Relationsarbetet sker i själva lekandet. Relationsarbetet avbryts många gånger under dagen av rutiner och aktiviteter som leds av vuxna, men så fort de avslutas så fortsätter barnen oftast att återuppta leken de lekt tidigare.

Öhman (2020) anser att när barn lyckas i en gemensam lek så utvecklar de flexibilitet och samarbetsförmåga. Samtidigt så ökar lyhördheten inför andras intentioner och barnen lär sig att få sin egen röst hörd och därmed förstärks barnets egen beslutsförmåga. Lekens relationella dimension är mest tillfredsställande för barnen då den fungerar och när barnen hittar på och kan utveckla goda tillvägagångssätt och förhandlingskompetenser. Detta bidrar till självkänsla, trivsel och välmående för barnen. De flesta barn lär sig av erfarenheter och anpassar sig därefter. Andra barn strävar att få tillhörighet i leken och kan därför känna frustration och hamnar oftare i konflikt med de andra barnen.

Nelson (2005) menar att leken har ett nyttovärde för individen. Med det menas att det är nyttigt i sig att leka men man leker inte för att det är nyttigt. Leken som nyttiggörandet pekar på lekens funktioner i bestämda aspekter och också på möjligheten att använda leken för att stöda barns utveckling i en bestämd riktning. Barn utvecklas genom lek och det har bekräftats av många pedagoger och psykologer som studerat lekens roll i barns utveckling. I leken utvecklas barns motoriska och kognitiva färdigheter. I leken kan barnen skaffa nya erfarenheter,

experimentera, göra självständiga val, utöka initiativförmåga, träna balans, kommunikation och koncentration och även få självförtroende.

Granberg (2003) skriver att rolleken växer fram ur symbollek och imitationslek. Därför ska barnen omges av vuxna som kan vara förebilder som barnen kan kopiera. Berg (2020) poängterar att rollekar är en "social smitta" och med det menas att mänskliga rolleken har en viktig förmåga för barnet som handlar om att barnet kan placera in sig själv och handlingarna i ett yttre sammanhang och även ur en annans synvinkel. Oftast föreställer vi oss att barnen har känslor som de går och bär på och som kommer sen till uttryck. Som ett exempel på detta kan vara då barn gråter så lockar det fram gråten också i de som är med dem också oss själva. Samma sak blir det med skrattandet. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) anser att när barnen ska leka rollek, förhandlar de med varandra om tema och roller. Detta måste vara väsentligt för barnet för att hen ska ta sig an rollen och vara med i samspelet. Barnet måste förstå syftet och innehållet i leken och barnet behöver en viss förståelse för strukturen. Då barnen inser att det inte går att leka det de tänkt på grund av bristande erfarenhet så använder barnet språket, både för att skapa förutsättningar och antaganden för leken.

Winter-Lindqvist (2020) beskriver parallell lek som en lek då barnen fokuserar på konkreta föremål och intresserar sig för vilken betydelse föremålen har och hur de kan användas. Leken följs av en större uppmärksamhet hur andra hanterar föremålen och ger en ökad verbalisering. Leken präglas av att härma andra och den vuxnas roll kan vara att uppmärksamma hur föremålen används. När barnen blir äldre så blir de mera intresserade av att leka tillsammans med jämnåriga. Lindgren och Torro (2017) menar att parallell lek är när barnet blir intresserat av en aktivitet som ett annat barn gör eller en leksak som andra barn leker med. Ibland kan de närvarande vuxna uppleva att barnen kommit överens om vad de ska göra därför att leken är så synkroniserad.

2.2.4 Faktorer som påverkar leken

Winter-Lindqvist (2020) anser att barn leker för det mesta för sig själv och att det är viktigt för barnen att de får leka utan en vuxens inblandning. Men det är ändå de vuxnas ansvar att se till att det finns bra förutsättningar för lek. Det är viktigt att se till att det finns närvarande och engagerande vuxna tillhands. Det viktigaste för de vuxna, är att de ser till att det finns lekmiljöer som passar den aktuella barngruppens behov och intressen.

Grundförutsättningarna för att barnen ska trivas och vara trygga i småbarnspedagogiken, enligt flera undersökningar (Lindgren & Torro, 2017; Granberg 2003), är att det ska finnas en fungerande relation med minst en i personalen. Barnen behöver en trygg lärmiljö för att de ska kunna ta del av rutiner och leka. Detta är en förutsättning för att de ska trivas och utvecklas. Relationen till lekmiljön byggs upp på samma sätt som relationen till pedagogerna; genom tid och kontinuitet. Pramling Samuelsson och Johansson (2009) påpekar att lekmiljön bildar en helhet. Det är en tydlig struktur men samtidigt ger den ändå åt barnet kontroll. Det är barnen som gör innehållet i miljön. I enlighet med Lindgren och Torro (2017) och Granberg (2003) så har lekmiljön stor inverkan på hur barnet utvecklas och trivs inom småbarnspedagogiken. Därför måste lärarna vara medvetna om hur miljön ska användas bäst och vad som är syftet med material och möblering. Lekmiljön ska spegla lärarnas arbetssätt och även den barngrupp som befinner sig där. Arbetet med lekmiljön behöver utvärderas regelbundet och planeras samt vara en del av det systematiska kvalitetsarbetet. Lekmiljön både ute och inne behöver underlätta lärandet och barnen ska därför vara delaktiga i tankarna kring eventuella förändringar i lekmiljön. Lärarna bör se barnens delaktighet som en tillgång och som en förutsättning för att driva småbarnspedagogiken framåt.

Både Lindgren och Torro (2017) och Granberg (2003) skriver att en kvalitativ verksamhet inte kan skapas endast genom en bra fysisk miljö utan det krävs att barnet har en god relation med personalen och de andra barnen för att miljön ska bli pedagogisk och stöda värdegrundsarbetet. Det krävs en närvarande lärare som stöder barnens relationer i till exempel utemiljön, det vill säga det räcker inte med en fin gård som erbjuder många lekaktiviteter. Miljön ska vara inbjudande, innehållsrik och öppen. Varje morgon när barnen kommer till småbarnspedagogiken så ska de mötas av en inbjudande miljö som lockar till lek. Allt material som finns, såsom böcker, leksaker, behöver vara tillgängligt för barnen för att barnen ska få möjlighet att påverka sitt lärande och sin miljö. Visserligen ser småbarnspedagogikens utrymmen olika ut men barnen behöver gott om plats för att kunna röra på sig och även utrymmen där de kan dra sig undan för ensamlek och mera stillsamma lekar. Det gäller för lärarna att tänka igenom lekmiljön ur ett interkulturellt perspektiv, det vill säga förstå andra perspektiv och se på sig själv och andra från nya synvinklar. Verksamheten ska främja leken och det lustfyllda lärandet och kreativiteten samt ta tillvara barnens intressen. Det viktigaste är att personalen har en gemensam syn kring verksamheten samt om uppfattningen om barnens utveckling.

Möblerna inomhus ska vara flexibla i sin utformning och placering så att barn kan flytta på dem i enlighet med *de 12 råd om förskolans rum för barns lek och lärande* (Heikkilä et al., 2019). På så sätt blir det ett rum med många lekmöjligheter och genom att ge barnen alternativ så visas en öppenhet och möjlighet för deras meningskapande av sina fysiska rum. Barnen ska få flytta på saker från rum till rum, utan att det blir okontrollerbart och kaotiskt. I rum som är övermöblerade, finns risken att barnen blir stillasittande i leken och i vissa fall begränsad. Enligt Granberg (2003) så ska miljön inom småbarnspedagogiken utgå från barnen. Miljön ska utformas utifrån barnens behov av stimulans. Miljön ska stöda den pedagogiska verksamheten. Det ska finnas gott om material för barnens undersökande och utforskande lek. Utan en skapande, fantasifull och kreativ miljö blir det inte lek (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014).

I *Lag om småbarnspedagogik* (Småbarnspedagogik, 2018:540) framkommer det att verksamhetsmiljön tar hänsyn till barnets behov, ålder och hans utveckling för att stärka och stöda barnets läroprocess. Verksamhetsmiljön inom småbarnspedagogiken bör även vara trygg. Både verksamhetsmiljön och olika hjälpmedel som används ska vara tillförlitliga, funktionella och lätta att nå. Enligt Granberg (2003) så är det viktigt att barn omges av saker som de kan använda och som tål oförsiktig behandling.

Enligt Jensen (2013) finns det så kallade lekarenor. Lekarenor avser i första hand den fysiska platsen där leken utspelar sig. Det finns två sorters lekarenor; de som är utformade för lek och de platser där barnen spontant leker trots att de inte är utformade för lek. Platser som är utformade för lek kan finnas i hemmet eller inom småbarnspedagogiken, till exempel olika lekrum eller lekhörnor. Även olika lekparkar är utformade för lek. De platser som är utformade för lek är ofta tänkta att stimulera till lek. Andra platser där lek förekommer men som inte är direkt utformade för det är till exempel under köksbordet, bakom soffan, på en äng eller bakom några buskar. Nelson (2005) menar att läraren inom småbarnspedagogiken måste studera lekmiljöns betydelse och funktioner i den pedagogiska praktiken, för att få syn på de möjligheter och även begränsningar som byggts upp.

Enligt Heikkilä et al. (2019) så är miljön avgörande för hur leken och därmed också lärande skapas. Därför ska barnens perspektiv vara med i processen eftersom det ger inblick och kunskap till vuxna om vad som är viktigt och riktigt för barn i deras liv. Nyare traditioner betonar också betydelsen av egenmakt och eget inflytande som en viktig del av lärandeprocessen. Barnens erfarenhet ska alltså vara utgångspunkten för hur verksamheten

organiseras. På det här sättet så får barnen mera inflytande över sin vardag och en lägre maktövning mellan grupper är gynnsamt i lek. Om platser förutsätter en viss typ av lek blir de begränsade. Den vuxna ska därför bestämma så lite som möjligt på förhand var barnen ska leka på vissa platser i utrymmet. Granberg (2003) poängterar också att alla lekredskap och annat material måste vara tillgängligt så att barnen kan se och nå dem. Även ljudnivån har stor betydelse för att skapa en miljö som lockar till lek. Barn behöver även ett ändamålsenligt utrymme för att leka. Leken kan utvecklas om inte barnen blir störda och avbrutna. Mycket av verksamheten inom småbarnspedagogiken utgår från barnens behov, det vill säga trygghet, mat och vila. Det innebär att innehållet styrs av vuxna och därför kan leken bli strukturerad och planerad i stället för spontan och självvald lek.

2.2.5 Covid-19-pandemins inverkan på barns lek under vardagen inom småbarnspedagogiken

Heikkilä et al. (2020) anser att beslut om social distansering har mycket omfattande konsekvenser för barn, eftersom de påverkar deras vardag både direkt och indirekt. Om barn stannar hemma från småbarnspedagogiken kan detta få både fysiska och psykiska följder för dem. Även Pascal och Bertram (2021) bekräftar detta, att barnen har ett behov av att få närkontakt och det kan inte jämföras med kontakten de har till nära och kära på distans. Aktuell forskning av Pascal et al. (2021) indikerar att det finns en risk för barn som blir isolerade under pandemitiden, att de utvecklar problem såsom posttraumatiskt stressyndrom, anknytningsproblem eller sorg som kan ha långsiktiga effekter. Barn som efter karantän fick återkomma till småbarnspedagogiken visade en tydlig lycka över att få leka vanliga lekar med andra barn. Det finns i barnen en beslutsamhet att gå vidare och leva i nuet snarare än det förflutna; en form av att hantera och visa sin resiliens. Även Mantovani et al. (2021) menar att resiliens är en individuell förmåga som barnet har, men som är starkt beroende av andra parter och som spelar en stor roll för barnen; vårdnadshavare, syskon, personal inom småbarnspedagogik och alla andra som har en viktig roll i barnets sociala nätverk. Med tanke på att pandemin ännu inte har besegrats och att världen för närvarande går igenom ytterligare en pandemivåg, så måste vi främja barnens välbefinnande, säkra deras möjlighet till småbarnspedagogik och ge dem lika möjligheter även under denna utmanande period.

I Kahuroa et al. (2021) undersökning framkommer att lärarens och vännernas roll har en stor betydelse för barnens välmående under pandemitiden. Det framkommer att läraren hade

hittat på olika sätt att kunna diskutera med barnen om den situation vi lever i. De använde sig av att rita och olika berättelsestenar som läraren hade skapat med barnen.

Institutet för hälsa och välfärd (2021) menar att förutom omständigheter så är det också viktigt det finns tillräckligt med personal på plats även under covid-19-pandemin och detta i enlighet med lagstiftningen. Enligt rekommendationerna bör småbarnspedagogiken organiseras så långt som möjligt så att barngrupperna inte blandas eller kombineras. För att förhindra spridning av infektioner bör man komma ihåg att personalen som regel inte flyttar från en avdelning till en annan. Om någon i personalen insjuknar, väntar på testsvaret eller har exponerats och måste vara i karantän, blir det ändringar i grupperna. Utmaningar finns med att få behörig personal och att det ska finnas tillräckligt med personal på plats. Omständigheterna kan göra det svårt att garantera den mångsidiga pedagogiska verksamhet som barnen har rätt till och möjligheter till positiva upplevelser av lärande. Med omständigheter menar jag i min avhandling nya situationer och rutiner som tillkommit med pandemin, såsom handtvätt, social distans till andra och karantän.

Enligt Utbildningsstyrelsen (2021) framkommer det att de nationella, regionala och lokala myndigheterna följer med pandemiläget och ändrar bestämmelser, rekommendationer och anvisningar utgående från pandemisituationen. Lärare inom småbarnspedagogiken kan till exempel tillsammans med barnen skapa bilder och skyltar, så att instruktionerna är en del av undervisningen enligt planen för småbarnspedagogik. Rutinerna som gäller barnens handhygien fordrar att personalen övervakar och handleder barnen. Vårdnadshavarna ska också bli informerade om anvisningar som gäller trygga avstånd och hygien. Vårdnadshavarna ska uppmuntras och handledas till att följa den information som finns för småbarnspedagogiken och också de skriftliga instruktioner som alla har fått. När läraren inom småbarnspedagogiken planerar verksamheten är det viktigt att ta hänsyn till barnets rättigheter och barnets bästa samt principerna för att kämpa mot smittsamma sjukdomar. Barnet ska ges den närhet och trygghet av en vuxen som hen behöver. Anordnaren av småbarnspedagogik har skyldighet att garantera barnets och arbetstagarnas trygghet, till exempel genom att rationalisera städningen och även genom att verksamheten ordnas i mindre grupper.

Enligt O'Keeffe och McNally (2021) har den fria leken beskrivits som det naturligaste sättet för barn att hantera stress. Många forskare lyfter fram att det som är det centrala i lek är att hantera känslor och främja barns resiliens inför motgångar. Leken tillåter också barn att bearbeta händelser på ett åtkomligt sätt och fungera som en förebyggande aktivitet under tider

av kris. Leken kan därför ha en avgörande roll i att stöda barns utveckling och lärande under den globala covid-19 krisen. Leken hjälper även barnen att förstå dessa förändringar som inträffat under pandemin. I O’Keeffe och McNallys undersökning framkommer att 87 procent av respondenterna (lärare inom småbarnspedagogik) nämnde att lek har en betydande roll i lärarnas sätt att diskutera om covid-19-pandemin med barnen. Undersökningens respondenter anser att lek är ett sätt att stöda barnen i deras sociala och emotionella välbefinnande samt även då som barnen kommer tillbaka till småbarnspedagogiken från karantän.

I enlighet med Pascal och Bertram (2021) så innebär covid-19-pandemin flera utmaningar för barnen. Det gäller för oss att lyssna på barnen och fånga deras erfarenheter och perspektiv på pandemin och även komma ihåg att barnen har rätt att bli sedda och hörda. Deras undersökning om lekens betydelse för barnen under coronatiden avslöjar att barn yttrar en önskan om att få återgå till sin ”vanliga” vardag och sina rutiner, vara med sina vänner, ha längre tid att leka, vara utomhus och få en pålitlig information. De flesta av barnen utforskar sina coronaupplevelser i sin lek; de leker sin verklighet av coronaviruset och uttrycker detta på många sätt under verksamheten i vardagen. Pascal et al. (2021) bevisar i undersökningen att barnen har en mogen förståelse för orsakerna till förändringarna samt de nya säkerhetsåtgärderna och rutinerna. Barnen är nästan oberörda över hur de hanterar förlusten av sina tidigare liv och att de gör det bästa av det nya "normala".

2.2.6 Leksaker och material som stimulerar till lek

Enligt Brønstad och Øksnes (2020) så står det ofta på leksakernas förpackningar ”lek och lär”. Det är en välanvänd slogan för leksaksprodukter och producenter tror att vuxna vill ha det till barnen. Leksakerna ska stimulera barnets emotionella, kognitiva och motoriska färdigheter. Egentligen ska leksakerna ge glädje och nöje och helst inte lärande och utveckling. Fröbel hade sin idé om leksakers betydelse, att leksaker är något som barn och vuxna kan tillsammans och som kan intensifiera och berika barns lek genom att det bidrar till att barnet upptäcker hur världen ser ut genom kunskap och mening. Leksaker bör först och främst vara av ”lekvärde” i barnens lek i stället för ”nyttovärde”. En leksak kan vara vad som helst. Det är i den lekandes händer och ögon som ett föremål blir leksak. Även Nelson (2005) beskriver att leksaker är allt som barnen använder sig av i leken. Leksaker är något som barnen kan göra något med och de kan även ha liknande funktioner som vuxna använder i olika funktioner, såsom en leksaksstekpanna för att laga mat eller en leksaksspade som man kan gräva ner blommor i

trädgården. Med hjälp av leksakens funktioner så kan barnen lära sig att utföra många olika handlingar. Det är ganska långt vuxna som bestämmer vilka leksaker barnen leker med och hurdana leksaker som barnen har till förfogande. Har barnen tillgång till utklädningskläder har de en resurs som möjliggör gestaltande av olika roller i leken.

Granberg (2003) menar att det är viktigt att barn har tillgång till saker som lockar till lek. Material ska locka men också väcka nyfikenhet och upptäckarlust hos barnen. Materialet ska placeras synligt och lättillgängligt för barnen. Vuxnas bruksföremål, såsom kakformar, disktrasor, pennor, telefon, dator med mera kan vara som förslag på saker som lockar till imitationslek. Små madrasser, dynor i olika storlek, bollar, vagnar, filter med mera kan locka till rörelselek. Byggmaterial som träbitar, plaströr, kartong och naturmaterial såsom grus, stenar, kvistar, gräs och löv kan locka till konstruktions- och bygglek. Material som lockar till vattenlek kan vara skålar, muggar, trattar, vattenhjul och plastbaljor. Mycket material som uppräknades här ovan kan även användas under rollek. Men material som lockar till rollek är bland annat utklädningskläder, väskor, lådor, mjuka djur, dockor och docksängar. Barnen utforskar omgivningen för det mesta själva och de stannar upp och pekar eller rör på det de upptäckt. Tillsammans med läraren inom småbarnspedagogiken kan barnen studera detaljer i omgivningen samtidigt som de får ord och begrepp för det som de upplever.

2.2.7 Vuxnas engagemang och interventioner

Enligt Öhman (2020) behöver de vuxna ha strategier och olika positioner de kan växla emellan beroende på barngruppen. Då barn uttrycker sig fritt i en lek innebär det inte direkt att de leker utan en vuxen. En grundförutsättning för de vuxna är kunskap om lek och gemensamma reflektioner kring lek och vad det betyder för barnen i barngruppen här och nu. Närvarande vuxen behöver inte betyda att den vuxna leker utan ofta behöver barnet bara känna lekro och trygghet. Den vuxna som är närvarande får möjlighet att få syn på barnens utvecklingsnivåer i leken och deras intressen. Ibland blir den vuxna inbjuden i leken och det kan ses som en tillit och förtroende för den vuxna. Då den vuxna lyhört deltar i leken, skapas förtroende mellan den vuxna och barnet. Då kan även relationer byggas. Det är viktigt att inta den position man blir inbjuden till, det är inte meningen att man ska styra eller ta över leken. Det är viktigt att behärska de pedagogiska ambitionerna, så att leken inte blir en ”lära-bort-situation”. Det gäller alltså för den vuxna att balansera i uppdraget att få leka med barnen, inspirera och utmana. Vuxna har ansvar för det klimat som råder i barngruppen. Vuxnas interventioner har en tendens att vara

mera moraliserande och störande än utvecklande för barnen som leker. Ofta menar barnen att de vuxna pratar för mycket och de vet inte vad leken går ut på och har även sina vuxenregler.

Enligt Öhman (2020) så framgår vuxnas inventioner till något önskvärt, för vuxna utgår ofta från normen att barn leker för att det är bra för barnen att det är nyttigt, lärorikt och utvecklande. Men självklart är det nödvändigt att ingripa i leken om den tenderar att bli uteslutande eller negativ. Det är dock betydelsefullt att inte ingripa för tidigt i barnens förhandlingar för på det sättet lär barnen sig utveckla sina förhandlingskompetenser. När den vuxna är närvarande och engagerad så har hen också lättare att avgöra när hen ska ingripa. Det viktigaste är att barnen får leka. Lillemyr (2013) menar att alla lärare inom småbarnspedagogik har en pedagogisk grundsyn och det gäller bara att vara medveten om sina val. Läraren behöver veta *vad* den pedagogiska verksamheten ska gå ut på, *varför* hen tycker så och *hur* hen anser att de ska gå till väga för att nå det. Lärarens attityder till lek och ett medvetet sätt använda dem gör att yrkesrollen utvecklas hos läraren. Pedagogiskt arbete innebär att personalen tar barns lek på allvar.

Enligt Nelson (2005) innebär de aktiviteter som lärarna inom småbarnspedagogiken anordnar alltid både inkludering och exkludering, det vill säga som lärare så ställs man kontinuerligt inför att göra val av till exempel material och metoder men också att lyssna till barnens egna intressen och val. Lärarens val bör göras i enlighet med läroplanens syften och också med kunskapen om vilka potentialer olika material har. Alla val som läraren gör får betydelse för vilket lärande som barnen kommer att få möjligheter till, beroende på kön, ålder och social bakgrund. Forssell (2011) kallar detta för *självständighetsträning*. Läraren inom småbarnspedagogiken fungerar som en handledare som överlämnar initiativet till barnet och ger möjlighet att arbeta praktiskt samt att själv söka kunskap i stället för att undervisa.

2.2.8 Lek och lärande

Enligt Lillemyr (2020) är lek och lärande starkt knutet till bildningsmålet som vi har inom småbarnspedagogiken. För barn är lek en aktivitet eller ett tillstånd som de upplever lockande. Leken har en stark kraft i sig själv och det uttrycker barnen genom att säga att det är roligt att leka. Enligt både Lindgren (2017) och Knutsdotter Olofsson (2017) så är läroplanens uppdrag att barnen ska utveckla sin förmåga att leka och lära samt utveckla sin förmåga att fungera enskilt och i grupp. När leken är frivillig innebär det att barnen själva bestämmer när de vill vara med i leken och själva kan gå ur leken när de vill. Ibland kan regler vara hinder för leken.

Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) menar att i en barncentrerad pedagogik är det helt och hållet barnets individuella erfarenheter som styr leken och lärandet.

Enligt Lillemyr (2013) är leken viktig då man riktar uppmärksamheten på lärandet. Leken utvecklar vänskapsrelationer och en känsla av social tillhörighet, motivation samt engagemang som finns i barnen lek. Vänskap, social och kulturell kompetens har en stark inverkan på både lärandet och välbefinnandet. I leken använder barnen kompetens i olika områden och de utvecklar ett starkt engagemang. Lek och lärande är två olika fenomen, men har även gemensamma kännetecken som kreativitet, lust, val och meningsskapande. Barn bygger de goda lärprocesserna på lek och samtidigt stärker lärandet barnens förutsättningar för lek.

Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) är det lärarens uppgift att se till att en miljö skapas där alla barn får möjlighet att leka. Lärarnas roll blir att utmana och stöda barnen i utvecklandet av färdigheter som är nödvändiga för att kunna delta i lek med andra. Knutsdotter Olofsson (2009) menar att lärarna behöver kunna sätta sig in i och förstå barns lek för att leken ska kunna stimuleras och utvecklas. Lärarna ska dessutom finnas som möjliga förebilder. Att stöda leken kan handla om att se till att barnen får leka ostört vad det gäller tid och utomstående faktorer, exempelvis att leken inte blir avbruten för annan aktivitet eller av andra personer. Att stöda leken kan även handla om att en lärare finns med som trygghet och hjälper barnen med de sociala spelreglerna. Det finns barn som inte kan och förstår lekregler och leksignaler och därför är det viktigt att läraren finns med i leken för att hjälpa dessa barn med att tyda signaler och regler. Jensen (2013) anser att läraren måste sätta ner särskilt mycket engagemang och intresse på barnens fria lek för att det ska fungera. Läraren inom småbarnspedagogiken har förmåga att reflektera kring sitt eget lärande och förstärker lärandet som sådant. Det finns sociala lekregler; samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Med samförstånd menas att barnen kommer överens om vad man leker och att de leker. Med ömsesidighet menas att leken utspelar sig under en jämställd nivå oberoende av ålder. Turtagande är när barnen låter varandra bestämma turvis och hitta på vad de ska leka.

Småbarnspedagogiken ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska baseras på barnens eget utforskande och kunskapssökande genom lek. *Har ni bara lekt idag?* är en fråga som många lärare inom småbarnspedagogiken får höra. Enligt Granberg (2003) så är det viktigt att personalen inom småbarnspedagogiken är medvetna om betydelsen av fri lek

för barnens utveckling och lärande. Jag vill tillägga exemplet kring *idag har vi "bara" lekt* i min avhandling för den tydliggör allt som lek innehåller (se figur 1 nedan).

Figur 1

Idag har vi "bara" lekt. (Utgående från Granberg, 2003, 7)

Öhman (2011) poängterar att barnen skapar mening genom att leka och mening skapar kunskap. Lärandet är en psykologisk process som sker inom barnet. Lek och lärandet är oskiljbara i barns värld. Samtidigt är lek och lärande en del av en social process eftersom det sker i ett sammanhang här och nu i leken. För barnen är det viktigt att leka. De sociala relationerna och vad barnen gör, är en detalj för dem. Barn leker sådant som de är nyfikna på och intresserade av. Barn leker för att skapa och förstå mening. Barnen leker också sådant som de oroar sig för och de leker igenom sina svårigheter.

Enligt Öhman (2011) försöker människan ständigt skapa en mening och förståelse för vad som händer runtom. Vi omformar upplevelser och berättelser för att kunna hitta en förståelse, det vill säga för att en skapa mening. Barn bygger också upp sina liv genom det som vuxna berättar. Barnen är redo för meningsskapande redan från födseln och de sorterar intryck som de får. Barnen kan förstå vad som hänt och också varför; det är för att de sen kan skapa mening i det som sker. Barn får meningsskapande berättelser både hemifrån och även från småbarnspedagogiken. Genom låtsaslek så blir barnen vana vid hur berättelser skapas och fri lek är för barnen en meningsskapande arena. Sociala låtsasleken är viktig för barnets språkliga utveckling. Berättelser som barnen skapar i sina lekar avslöjar deras idéer och erfarenheter. Lek och självkänsla hör ihop. Lekberättelser innebär barnens generaliseringar av något specifikt. Om barnen inte förstår lekens genre kan de inte delta i leken. När barnen leker till exempel mamma eller bagare, så leker barnet oftast inte sin egen mamma eller den bagare som barnet en gång har träffat utan barnen leker utifrån sina erfarenheter och sina förståelser om hur en mamma eller bagare är. Leken omfattar alltså en kombination av fantasi, vardagserfarenheter, förmåga att föreställa sig saker och därefter skapas en mening för barnet.

Enligt Öhman (2011) så är lek och empatiförmåga sammanvävda. Båda är ett slags relationskompetenser. Empatis förutsättningar, det vill säga förmågan att kunna förstå och läsa av andra barns känslolägen, är mycket lika med förutsättningarna för lek som bland annat ömsesidighet och turtagande. Lek är ändå inte samma som empati men Öhman (2011) beskriver lek som *empatins tambur*, för många dörrar kan öppnas där. Framför allt så handlar det om de roller som barnen tar sig och med vilken inlevelse. Leken främjar barnens empatiska förståelse. Broberg et al. (2020) menar också att leken är ett socialt samspel där barnen lär sig tänka på andra och om hur barnen kan bry sig om andra. Barn kan redan i ett års ålder uppfatta andras känslomässiga tillstånd. Barn kan till exempel bli oroliga om någon annan uttrycker ledsamhet. I enlighet med Eide (2006) är empatiförmågan för de vuxna inom småbarnspedagogiken att lyssna och sätta sig in i en annans situation och samtidigt förstå barnets reaktioner och känslor. Empati är en förutsättning för ett gott arbete med barnen och särskilt viktig i en stödjande kommunikation med barn och vårdnadshavare. Begreppet empati definieras också både affektiv och kognitiv empati. Med affektiv empati menas att kunna leva sig in i och kanske också uppleva barnens känslor medan kognitiv empati är att leva sig in i hur barnet känner i olika situationer. Empati i ett professionellt sammanhang har att göra med förutsättning för närhet, förståelse och kontakt. Men också en förmåga att uppfatta och förstå signaler som barnen ger.

2.3 Anknytningsteori

Enligt Öhman (2011) så är förutsättningar för lek att barnen känner sig trygga och inte är avvaktande. Trygghet är att barnen vet att någon finns där som bekräftar och skyddar barnet så att hen kan ta sig in i lekens värld. Jag har valt att ta med om anknytning för att beskriva vikten av trygghet för lek och lärande. Under den rådande pandemin har anknytning inte varit så självklar. Vårdnadshavarnas förmåga att erbjuda barnet omvårdnad har eventuellt varit minskad för pandemin har varit utmanande för många familjer. Det är viktigt att barnets sökande efter trygghet, beskydd och tröst, leder till att de får vad de behöver (Broberg, Risholm Mothander & Granqvist, 2020).

Broberg et al. (2020) anser att anknytningsteorin är den viktigaste av de psykologiska teorierna när det gäller kunskapen om hur människor balanserar mellan beskydd, närhet och omsorg. Anknytning handlar om vårt behov av nära relationer. Enligt Karlsson (2012) utvecklades anknytningsteorin av Bowlby på 1960-talet. Teorin handlar om barns förmåga till anknytning. Bowlby förklarade anknytningen så att eftersom det nyfödda barnet inte kan överleva på egen hand måste det ha ett speciellt beteendesystem som syftar till att få omvårdnad av andra. Kärnan i anknytningsteorin är att människan är en social varelse som behöver andra människor för att överleva. Det är ett grundläggande behov hos inte bara barnet utan alla människor. Broberg et al. (2020) förklarar att anknytning är ett känslomässigt band som är permanent och kännetecknas av att personerna söker varandras närhet.

Bowlby (2010) förklarar att det finns ett *bindningsbeteende* hos barnen som aktiveras särskilt vid rädsla och av smärta. När detta beteende avbryts beror på omständigheterna; vid låg intensitet kan det räcka att en av vårdnadshavarna syns till, vid hög intensitet så kan barnet behöva få röra ena av vårdnadshavaren och veta att hen finns där, och vid högsta intensitet så krävs en längre stund av omfamning. Bindningsbeteendet beror även på relationen mellan barnet och bindningspersonen. Om bindningsrelationen är god så råder glädje och känsla av trygghet. Om den bryts så upplever barnet sorg och möjlig djup nedstämdhet. Vilket bindningsbeteende barnet får beror på barnets egna erfarenheter.

Halldén (2007) menar att begreppet omsorg kommer från omsorgsteori och inom denna teori ryms begreppet *educare*. Begreppet *educare* innebär att daghem inte enbart ska erbjuda barnen omsorg och att det ska vara en plats för barnen då vårdnadshavarna arbetar. Denna omsorg ska alltid ses i relation till lärandet. Småbarnspedagogiken är barnens vardagsmiljö där omsorg ska kombineras med utbildning. Begreppet omsorg handlar inte bara om vårdande, utan

det innebär även att den som tar emot omsorgen också förväntas lära ut den kunskap hen innehar. Det finns en förväntan på lärare inom småbarnspedagogik att de ska uppmuntra och möjliggöra barns omsorg för sig själva och andra i deras omgivning samt stöda barn i deras utveckling. Lillemyr (2013) poängterar att lärandet påverkas av hur lärandemiljön ser ut. Om ett lärande ska kunna äga rum måste man även arbeta aktivt med barns sociala kompetens, eftersom lärandet är beroende av ett givande samspel mellan barnen och personalen. Lärandet är en inre process som vilar på olika erfarenheter och upplevelser.

Enligt Lillemyr (2013) så innebär omsorg för barn att visa respekt och tydligt visa förståelse för barnet samt ge stöd. På det sättet bidrar man till att barnets psykiska och fysiska behov blir tillfredsställda. Närhet förknippas ofta med omsorg för det skapar trygghet och välbefinnande. Omsorg har stor betydelse i barnens utveckling av självuppfattning och även utveckling att vilja leka och lära. Barnen ska få sina behov respekterade och därför strävar småbarnspedagogiken till att hjälpa barnet att utveckla respekt, öppenhet, ansvarsförmåga och även att barnet kan reflektera över etiska livsfrågor. Det är viktigt att ta hänsyn till barnets ålder, kön och sociala och kulturella bakgrund. Småbarnspedagogiken strävar till att alla barn ska få uppleva glädje och känslan att de bemästrar social gemenskap. Barnens delaktighet är alltså viktig.

Sammanfattningsvis är anknytningsteorin enligt Broberg et al. (2020) en av de viktigaste psykologiska teorierna när det gäller kunskap om hur människor balanserar beskydd, närhet och omsorg. När individen får beskydd och trygghet, kallas anknytningen för trygg anknytning. För att barnen ska ha en trygg och meningsfull vardag, så är det viktigt att personalen planerar den pedagogiska verksamheten utifrån anknytningssystemet anser Tallberg-Broman (2019). Under 2000-talet har anknytningsteorin breddats och används alltmer i samhället men teorin har vuxit och fått vidare tillämpningar.

2.3.1 Anknytningsmönster

Enligt Karlsson (2012) kallar Bowlby det för anknytningsbeteende då en person har speciellt agerande för att få närhet. Bowlby menar att det finns två huvudtyper av anknytningsmönster; trygg och otrygg anknytning. Eide (2006) menar att ett tryggt anknytningsmönster gör att barnet känner sig tryggt och vet att det finns en vuxen som är närvarande och hjälper om det behövs. Wennerberg (2010) skriver att då barnet upprätthåller en trygg anknytning till sin primära anknytningsperson så tillfredsställs behoven av både närhet och självständighet. Eide (2006)

påpekar att med otrygg anknytning så känner barnet stark önskan om kontakt men är samtidigt rädd för att det inte uppfattas och att barnets behov blir tillfredsställt. Wennerberg (2010) påpekar att erfarenheter av ensamhet och övergivenhet har vi alla upplevt någon gång i livet. Vi har ett starkt medfött behov av förståelse och kärlek. Det kan underlätta vardagen om de vuxna som är i barnens omgivning, har en förståelse för barnets övergivenhets- och ensamhetskänslor och kan på det viset hjälpa till att öka trygghetskänslan hos barnet.

Enligt Broberg et al. (2012) är anknytningssystemet som en termostat. När barnet känner sig tryggt så slås det av och möjliggör att barnet nyfiket kan utforska världen. Det trygga barnet vet att hen alltid kan återvända till den trygga platsen för att få beskydd om det behovet skulle uppstå. Spädbarnet som är tryggt skaffar sig genom erfarenheter en så kallad flexibel relation till föräldern, som gör att hen kan växla mellan trygghetssökande och utforskande. Wennerberg (2010) menar att trygg anknytning utgör en skyddsfaktor som hjälper barnet att hantera senare sådana upplevelser som framkallar stress. Broberg et al. (2012) påpekar att otrygg anknytning utmärks av att barnet inte visar något behov av att använda föräldern som en trygg bas. Orsaken kan vara att föräldern inte har lyssnat på barnet och kanske avvisat de signaler barnet gett i sökandet av närhet. Även Granqvist (2007) anser att barnet med en trygg anknytning kan börja i småbarnspedagogiken med positiva förväntningar på personalens förmåga att möta barnets behov. Barn med otrygg anknytning är på sin vakt och kan vänta sig att bli svikna.

Broberg et al. (2020) och Granqvist (2007) menar att ett barns anknytning till sina vårdnadshavare, bestäms i huvudsak av vilken typ av omvårdnad barnet erbjuds. Vårdnadshavarnas lyhörddhet för barnets signaler har avgörande betydelse för barnet utvecklar en trygg eller otrygg anknytning. Barnet kan utveckla en trygg anknytning till den ena föräldern och en otrygg till den andra eller sen trygg eller otrygg till båda. Det gäller att ge barnet tid och den omsorg som små barn behöver, för att skapa anknytning med barnet.

2.3.2 Vikten av trygghet för lek och lärande

Broberg et al. (2012) påpekar att trygghet är en förutsättning för att barnet ska vara nyfiket och vilja leka och samtidigt känna sammanhang i det som småbarnspedagogiken erbjuder. De viktigaste anknytningspersonerna för barnen är ofta vårdnadshavarna. Men det kan också vara flera personer såsom personalen inom småbarnspedagogiken som blir betydelsefulla för barnet. En viktig uppgift för lärarna är att ge barnet tröst. Läraren ska också hjälpa barnet att reglera sina känslor som väcks under dagen. Samspelet med läraren och hela personalen har stor

betydelse för att barnet ska kunna känna sig tryggt. I denna pandemitid så är det oerhört viktigt att läraren och hela personalen kan göra småbarnspedagogiken till en trygg plats för barnet att vara på under vardagen. Broberg et al. (2020) och Bowlby (2010) menar att när barnen har en trygg bas så vågar barnen göra utflykter i världen och kan vid behov söka sig tillbaka till den säkra hamnen då det behövs.

När barnet känner sig tryggt med de vuxna som barnet har i sin närhet så har barnet även lättare att behandla olika situationer och omständigheter som sker genom lek. Det framkommer i resultatdelen att barnen har tagit med i leken typiska pandemisituationer och det bevisar att barnen är trygga i gruppen och kan processa olika situationer tillsammans med de andra barnen i gruppen och även med de närvarande vuxna. Broberg et al. (2012) anser att barnets förhållningssätt till läraren påverkas av barnets möjligheter att känna läraren som den trygga basen och hur läraren har benägenhet till att lyhört svara på barnets signaler om närhet och på ett varsamt sätt hjälpa barnet att våga utforska vidare. Under barnens vardag så kan det uppstå situationer då barnet känner behov till trygghet och omvårdnad. För att dagen ska blir så trygg, meningsfull och lärorik som möjligt så behöver personalen inom småbarnspedagogiken känna till anknytningsmönstret.

Broberg et al. (2012) menar att i pedagogiskt arbete med barn och speciellt småbarn är det viktigt att ha en kunskap om anknytningsteorin för att vardagen ska så tillförlitlig och förutsägbar för barnen som möjligt. Granqvist (2007) skriver att yngre barn är mer känsliga för påfrestningar än äldre eftersom de ännu inte utvecklat de känslomässiga tillgångar som krävs för att behärska stora påfrestningar. Barns grundläggande mekanism för att hantera fara är att aktivera sitt anknytningsbeteende. Om detta är möjligt så klarar barnen av hemska upplevelser såsom till exempel den rådande covid-19-pandemin. Broberg et al. (2012) poängterar att en trygg anknytning är en förutsättning för lärande och utveckling, för det skyddar inte bara mot rädsla, stress och oro utan också ger förutsättningar för barnen att bli nyfikna, utforskande och lekivriga. Lek med andra barn är viktigt. Jag vill kortfattat berätta om den fria lekens betydelse ur ett anknytningsperspektiv. Som redan tidigare diskuterats så är det viktigt med en närvarande vuxen som blir en trygg bas att återvända till när leken eller samvaron med andra barn blir påfrestande. Den vuxna finns också där då barnet behöver tröst och uppmuntran. Trots bra planering så innebär vardagen många situationer till konflikt där barnen är tillsammans. Barnen vill gärna ha kontakt, gärna göra samma saker och använda samma leksaker. Barnet övermannas med känslor i olika situationer och då kan det uppstå konflikt med andra barn. Där behövs den närvarande vuxna som hjälp att reglera och lugna så att barnen kan återgå till lek.

Det är viktigt att ta upp frågor kring anknytning under gemensamma planeringstillfällen eller teammöten.

Det är också grundläggande att ta upp om det som Broberg et al. (2012) berättar om anknytningshierarkier inom småbarnspedagogiken. Med det menas att det finns en anknytningsperson för barnet som ger den tröst och trygghet som barnet behöver. Inom småbarnspedagogiken blir dessa hierarkier synliga och är viktiga att förstå. Barnet vet genom känslomässig erfarenhet som grundar sig på tidigare upplevelser vem som erbjuder bäst hjälp i svåra situationer. Finns inte den kunskapen bland personalen inom småbarnspedagogiken så kan det leda till att de vuxna som blir avvisade känner sig sårade. Wennerberg (2010) menar att anknytning är *barnets biljett till överlevnad*. Det betyder att vi har en benägenhet att knyta känslomässiga band till utvalda personer för att överleva. Det är det anknytning handlar om.

Broberg et al. (2012) berättar om små och stora förändringar i småbarnspedagogikens vardag och hur det påverkar barnen. I situationen som vi nu har på grund av covid-19-pandemin så kan någon vuxen från barngruppen exponeras eller vara i karantän. Broberg et al. (2012) anser att det påverkar de flesta barnen och barnen kan reagera negativt då en främmande vuxen kommer in i gruppen och ska ”ta över” omvårdnadssysslorna. Ju yngre barnen är desto svårare är det för dem. Ur en anknytningssynvinkel så innebär den tillfälliga vuxna att flera barn blir osäkra. En del av barnen kan reagera starkt på denna förändring genom att gråta, medan andra inte reagerar alls.

Om familjer haft det tungt under covid-19-pandemin så påverkar det troligen också barnen. Barnen känner av det känslomässiga klimatet i hemmet. För att kunna stöda barnen på rätt sätt under svåra omständigheter som pandemin har medfört så är det viktigt att vårdnadshavarna har öppenhet inför personalen så att de kan hjälpa och stöda familjen men också själva barnet under vardagen på rätt sätt. Enligt Broberg et al. (2012) så kan den öppna diskussionen glömmas i en svår och turbulent situation. Lärare kan då ta initiativet till samtal utifrån uppgiften att göra det så bra som möjligt för barnet under vardagen. Småbarnspedagogiken fungerar även som ett vardagligt stöd för vårdnadshavarna. Enligt *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018) så spelar samarbetet med vårdnadshavarna en viktig roll. Målet med samarbetet är att vårdnadshavarna och personalen tillsammans ska förbinda sig till att främja att barnen utvecklas, växer och lär sig på ett tryggt sätt. I det fostrande arbetet ska samarbetet bygga på jämlik kommunikation, förtroende och ömsesidig respekt. Det är viktigt att personalen och vårdnadshavarna utväxlar

information om barnens dagliga händelser. En förtroendefull atmosfär skapar förutsättningar för samarbete mellan vårdnadshavarna och personalen, också i utmanande situationer, såsom då det finns anledning till oro om barnets välbefinnande. Rubinstein Reich et al. (2017) menar att det är lärarens relationsarbete som utgör en dimension av arbetet i syfte att främja och bygga relationer. Detta kan också förstås som en del i en relationell kompetens som en del av ett relationsarbete som riktar sig till de yngsta barnen och deras vårdnadshavare. Detta är inte personliga egenskaper utan det är en professionell kompetens, utvecklad genom erfarenhet och utbildning. De viktiga och ändamålsenliga synvinklarna inom småbarnspedagogiken såsom relationskapande, lyhördhet och emotionell närvaro, ska inte ses som egenskaper utan som en yrkesskicklighet det vill säga en yrkesspecifikt utvecklad kompetens.

Enligt Broberg et al. (2012) kan de barn som till exempel varit med om svåra situationer och som inte fått den trygghet av de vuxna kring sig som barnet behöver, ha svårt att leka med andra barn. En del kan gå omkring och plocka på olika saker medan andra springer runt. För att barnen ska kunna leka behöver barnen lära sig lekens grunder såsom turtagning, att uppfatta och tolka ansiktsuttryck. Är barn inte trygga så leker de inte. Det går inte att vara generell och föreslå en modell för alla utan det gäller för läraren att hitta ett sätt och förstå det enskilda barnet så att det lockar till lek och nyfikenhet.

2.4 Barn i kris

Under den rådande pandemin har det skett en förändring i många familjer och barnen kan känna sig ensamma och otrygga. Det är en viss oro i världen, vilket innebär diskussioner om covid-19 som barnen också hör. Lillemyr (2020) och Fahrman (1993) menar att barn i alla åldrar har behov att kunna förutse sin tillvaro. Ovisshet och oro är det som skadar barnet mest.

Vi vet inte vilka spår covid-19-pandemin har medfört för barnen. Med tanke på att viruset är nytt så finns det relativt lite kunskap kring detta virus och hur sjukdomen ska hanteras. Barnen ska bli bemötta av en trygg verksamhet och god omsorg inom småbarnspedagogiken. Men vad innebär en trygg verksamhet och god omsorg under covid-19-pandemitiden, kan personalen garantera att barnen inte blir smittade av viruset? I vardagen inom småbarnspedagogiken är det svårt att förhindra smittspridning av olika slag, eftersom barnen i barngrupperna leker tätt intill varandra. Barnen riskerar inte endast att smittas av coronaviruset, utan de exponeras dagligen av olika förkylningsvirus. Personalen inom småbarnspedagogiken måste tänka på hur de gör för att lära ut om smittspridningen ur ett omsorgsperspektiv samt hur

man gör det på ett lekfullt men tryggt sätt. Personalen har ett stort ansvar att söka ny kunskap och också hitta olika sätt att prata med barnen om svåra händelser. Många familjer kan ha det svårt under covid-19-tiden och barn kan till och med ha förlorat en närstående och då är det en kris också för hela familjen.

Ekvik (2005) skriver att barn reagerar olika på kriser och det är vi vuxna som stöder barnet att gå igenom förluster och sorger. Enligt Poijula (2016) bör de vuxna skapa en möjlighet för barnet att uttrycka vad som har hänt på olika sätt, till exempel genom att prata, rita och via lek. Genom att snabbt återställa normala rutiner hemma och i skolan, gör att barnet kan uthärda situationen bättre. Emotionell resiliens kan stärkas genom att förbättra känslomässig medvetenhet och också anpassa barnet till förändringar vid behov. Barn i kris kan inte tvingas ur krisen på det sättet att man önskar att de reagerar på ett visst sätt, utan barnet måste själv förstå att ta emot hjälpen och också godkänna den.

Fahrman (1993) menar att ett barn i kris behöver en vuxen som finns där och att barnet kan lita på hen. Oftast håller barn som är i kris sin oro för sig själv och berättar inget hemma men sedan i dagvården kan de utagera sina känslor. I första hand så är det personalen inom småbarnspedagogiken som möter barnen och de har möjlighet att uppmärksamma de barn som mår dåligt eller känner oro. Därför har jag valt att undersöka lärarnas uppfattning om barnens fria lek under pandemin. Det är viktigt att det finns en ”ersättningsperson” som ger trygghet när föräldrarna är borta. Ju tryggare ett barn får vara i de dagliga rutinerna desto lättare kan det ta till sig kunskaper och erfarenheter på övriga områden. Enligt en undersökning som Institutet för hälsa och välfärd (2021) har gjort, framkommer det att familjernas svårigheter och stödbehovet hos barnskyddets klienter har ökat på grund av covid-19-pandemin. Ökningen i psykiska problem är oroväckande.

Raundalen och Schultz (2007) poängterar att kriser uppstår oväntat och plötsligt. Barnen är särskilt beroende av en vuxen som kan ge trygghet och hjälp åt barnet. Enligt Tallberg-Broman (2017) så är trygghet en av de grundläggande aspekterna för verksamheten inom småbarnspedagogiken. Barns hälsa, trivsel och välbefinnande har kommit mera i fokus och med detta också barns relationer och barns behov av bestående anknytningar med emotionellt engagerade och lyhörda vuxna. Även i *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018) poängteras det att småbarnspedagogiken är en viktig del av barnets lärtig och uppväxt. Kommunikationen och den emotionella anknytningen mellan barnet och vårdnadshavaren är av central betydelse. Uppgiften för lärarna inom

småbarnspedagogiken är att skapa en förtroendefull relation till barnet. Det skapas kontinuitet och trygghet i barnens liv då samarbetet fungerar mellan personalen och vårdnadshavarna. Ett ömsesidigt, öppet och respektfullt bemötande är viktigt.

Enligt Tallberg-Broman (2017) betonas relationskompetensen för lärarna inom småbarnspedagogiken och begreppen *wellbeing* presenteras utifrån UNICEF:s arbete. Behovet är stort att lärarna inom småbarnspedagogiken är lyhörda för barnens tänkande och det krävs öppenhet och engagemang hos lärarna för att komma rätt i sitt stöd till barnen och att barnen ska vara delaktiga. Lyhördhet är det mest återkommande begreppet när lärare besvarar frågan vad som är viktigt, för en kunnig och närvarande lärare bygger verksamheten utifrån barnets intresse och behov. Det finns ett positivt samband med nära kontakt mellan personalen och barnen inom småbarnspedagogiken. Det har ett positivt samband även i barnens självständighet. Goda relationer mellan barnen och personalen, leder till färre beteendeproblem. Relationer som kännetecknas av värme och närhet främjar barnens möjligheter att lära sig.

Ellneby och von Hilgers (2010) menar att det ställs stora krav på lärare som ska utföra ett pedagogiskt uppdrag. Barnen vistas en stor del av sin vardagstid i daghemmet tillsammans med andra vuxna än deras föräldrar. Med andra ord så är det långt lärarna som påverkar barnens uppväxt, självbild och självkänsla. Det är skillnad på hur lärarna förhåller sig gentemot barnen. Det handlar mera om *hur* lärarna gör och säger än *vad* lärarna säger och gör. Den icke-verbala kommunikationen mellan lärare och barn är också viktig. Ser läraren intresserad ut och aktivt lyssnar på barnet, så skapar det en konfidentiell och lugn stämning som gör att barnet känner sig bekvämt.

3. Forskningsansats, datainsamlingsmetod och analys av material

I detta kapitel kommer jag att presentera undersökningens forskningsansats. Därefter redogör jag för vilken datainsamlingsmetod som jag har använt och här nämner jag även respondenterna som har medverkat i undersökningen. Därefter behandlas undersökningens genomförande och en redogörelse för undersökningens tillförlitlighet och trovärdighet. Sen klargörs över hur analysen är gjord och granskning av datamaterialet som har använts. Kapitlet avslutas med att jag klarlägger etiska överväganden.

3.1 Fenomenografisk forskningsansats

Jag har valt fenomenografi som ansats, eftersom den ger en möjlighet att studera variationerna av människors uppfattningar. I min avhandling är det uppfattningar hos lärare inom småbarnspedagogikens jag undersöker. Både Dahlgren och Johansson (2015) och Pramling Samuelsson och Asplund Calsson (2014) beskriver att fenomenografin lämpar sig väl för att analysera respondenternas subjektiva värld och deras sätt att förstå fenomen i sin omvärld. Fejes och Thornberg (2015) menar att fenomenografin uppmärksammar sig på att hitta variationerna mellan individers sätt att uppfatta omvärlden. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) poängterar att för att få det resultat som fenomenografiska forskare önskar, krävs att metoderna för datainsamling inbjuder respondenterna till att reflektera, tänka och dela med sig av erfarenheter. Enligt Dahlgren och Johansson (2015) bidrar fenomenografin till en fördjupad förståelse både av det mänskliga lärandet och av de sätt att förstå omvärlden som är ett resultat av lärandet. Uppfattningar är alltså kvalitativt skilda sätt att erfara något i omvärlden. Utgångspunkten för fenomenografin är att vi förstår företeelser i omvärlden på olika sätt. En fenomenografisk forskare tar reda på respondenternas uppfattningar; ett sätt att förstå något eller uppleva något.

3.2 Kvalitativ intervju som datainsamlingsmetod

Datainsamlingsmetoden som använts är kvalitativ intervju. Enligt Alvehus (2013) bildar metoddelen och teoridelen en grund för avhandlingen. Kvalitativ intervju ska enligt Trost (2010) vara väl planerad. Forskaren ska ha klar skillnad på intervju och samtal. I ett samtal kan man byta åsikter eller fakta medan man som intervjuare ställer frågor och inväntar svaren,

åsikterna och handlingarna från respondenten. Respondenten kan uppleva intervjun som ett samtal men intervjuaren ska inte uppfatta intervjun som ett samtal. Intervjuaren ska lyssna, fråga och vara aktiv. Patel och Davidson (2019) förklarar att inom den kvalitativa forskningen är siffror inte relevanta utan det som är avgörande är det som uttrycks med ord. Alvesson och Sköldberg (2017) anser att kvalitativ metod fokuserar på en öppen och en tydlig empiri.

Tjora (2012) och Denscombe (2010) förklarar att halvstrukturerade intervjuer är vanligt och intervjuerna utgår från forskarens tema och att respondenterna får prata fritt. Intervjuaren har en färdig lista på intervjufrågor men intervjun blir ändå flexibel när det gäller ordningsföljd och respondenten får själv utveckla sina idéer och diskutera utförligt om de ämnen som intervjuaren tar upp. Intervjusvaren är alltså öppna och betoningen blir på respondenten. De vanligaste halvstrukturerade intervjuerna är den personliga intervjun, som innebär en träff mellan en forskare och en respondent. En personlig intervju är enklare att utföra än gruppintervjuer eftersom det blir lättare att hitta ett datum och en tid som passar och dessutom är personliga intervjuer enklare att kontrollera. Forskaren har endast då en persons uppfattningar och idéer att följa under intervjun. Även transkriberingen blir lättare då det är bara en deltagare.

Denscombe (2010) menar att intervjuaren ska vara uppmärksam, fast det finns många andra saker att beakta, såsom anteckningar och det att inspelningen fungerar. En skicklig intervjuare är även lyhörd för respondentens känslor. Intervjuaren har färdigheter att locka fram relevant information genom att leva med i respondentens känslor. Intervjuaren ska även stå ut med tystnad under intervjun. Ibland kan det kännas som intervjun spårar ur och därför kan det upplevas som intervjuaren snabbt vill fråga något mer för att få fart på diskussionen, men en erfaren intervjuare vet att tystnaden kan utnyttjas som en bra resurs under intervjun. Intervjuaren ska även kunna följa upp, det vill säga då intervjuaren kan tänkas vilja gå på djupet i något tema eller då hen behöver en mer förklaring till svaret. Fördelarna med intervjuer är att intervjuaren kan kontrollera att hen har förstått rätt, genom sammanfattningar så att respondenten kan korrigera uppfattningarna vid behov. Även Bell (2016) anser att en skicklig intervjuare kan följa upp svaren och idéer och gå in på känslor och motiv. Denscombe (2010) konstaterar vidare att det är viktigt för en intervjuare att inte döma, det vill säga under en intervju bör hen inte dela med sig av sina egna åsikter och uppfattningar. Intervjuaren ska visa att hen respekterar respondentens svar och rättigheter.

Enligt Dahlgren och Johansson (2015) är det inom fenomenografiska intervjuer synnerhet viktigt att den som intervjuar får ett så fullständigt svar som möjligt. Tekniken som kan användas för detta kallas *probing*. Denna teknik innebär att intervjuaren kan ställa uppföljande frågor och på så sätt få respondenten att utveckla sitt svar, så forskaren kan fråga hur respondenten menar eller fråga om respondenten vill förklara mera svaret. Både Dahlgren och Johansson (2015) och Kvale och Brinkmann (2014) beskriver tillämpningen av *icke-verbal probing*, som också kan användas som en metod för att respondenterna skall utveckla sina svar. Det görs genom att forskaren kan "mmm", nicka eller ta en paus, och på det viset uppmuntra respondenten att berätta mera. Jag använde mig av både *probing* och *icke-verbal probing* under intervjuerna och fick betydelsefulla och fullständiga svar från respondenterna.

Enlighet med Fejes och Thornberg (2015) så är det även nödvändigt att spela in fenomenografiska intervjuer. Det är viktigt att därefter transkribera intervjuerna. För att analyserna av intervjuerna ska kunna göras på ett grundligt och tillförlitligt sätt, så är det bäst att läsa igenom de utskrivna intervjuerna i sin helhet. Även Tjora (2012), Patel och Davidson (2003) och Bell (2016) förklarar vikten med att intervjuer spelas in. Genom att intervjun spelas in så görs det möjligt för forskaren att aktivt kunna lyssna på respondenterna och ställa följdfrågor. Då behöver intervjuaren inte göra anteckningar utan kan koncentrera sig på frågorna och svaren i intervjun. Dessutom garanterar en intervju som har spelats in att varje ord som sagts under intervjun kommer med. Intervjuerna spelas in endast med respondenternas samtycke.

Tjora (2012) poängterar vikten av respondenternas individuella erfarenheter och känslor. Forskaren och respondenten kan i början på intervjun diskutera allmänt för att uppnå en mer avspänd intervju. Så gjorde även vi och pratade lite allmänt innan intervjun började. Jag frågade respondenterna om kameran kunde vara på under intervjun eftersom interaktionen är viktig. Tjora (2012) skriver att intervjusituationens plats bör vara trygg för att kunna leda till goda förutsättningar och en avspänd atmosfär. Intervjuerna i denna undersökning ordnades både virtuellt och med fysiska träffar. Under de virtuella intervjuerna fick respondenten själv bestämma var hen befinner sig under intervjun och också vilken tid som passar hen bäst. Under de fysiska träffarna fick respondenten själv bestämma var vi träffades.

Kvale och Brinkmann (2014) lyfter fram att lyssna aktivt är lika viktigt som att bemästra intervjutekniken. Det är viktigt att intervjuaren lär sig att lyssna till *vad* som sägs och till *hur* det sägs. Även Alexandersson (1994) beskriver hur informanternas uppfattningar tolkas med

hjälp av en *vad*- och *hur*-aspekt för att säkerställa att informanterna ger uttryck för samma sak. Människan agerar och tänker alltid i förhållande till ”något” som består av ett innehåll. Människan riktar sitt medvetande mot detta innehåll och det är innehållet i uppfattningen som är *vad*-aspekten, som kan omfatta både materiella och icke-materiella föremål. *Hur*-aspekten omfattar hur innehållet i uppfattningen utformas, det vill säga hur informantens åsikt är riktad. I min undersökning kommer respondenternas uppfattningar av barns fria lek under covid-19-tiden att undersökas. Enligt Alexandersson (1994) så innebär detta att respondenterna måste ha en uppfattning om *vad* det är för att kunna diskutera om det. Respondenterna kommer därför att ha olika uppfattningar av vad fri lek är, vilket kommer att lyftas fram på olika sätt på grund av deras olika uppfattningar av vad fri lek under covid-19-pandemin betyder. Jag kommer att fokusera i analysen på *hur*-aspekten för att kunna skilja på hur de pratar om fri lek och hur de uppfattar fri lek under covid-19-pandemitiden.

Intervjufrågorna i min undersökning utgick från forskningsfrågorna. Frågorna indelades i olika teman. Patel och Davidson (2003) menar att det är viktigt att vara kritisk med intervjufrågorna; behövs alla frågor och kommer de i rätt ordning? Intervjuer har en tendens att ha för många frågor och det kan bli tröttsamt för respondenten att besvara dem. Intervjuaren ska även se till att frågorna är formulerade så att de inte uppfattas fel. De har grupperats utifrån de teman som uppstått ifrån undersökningens forskningsfrågor. Några frågor har plockats bort som upplevts att inte är behövliga. Bell (2016) anser att frågornas ordning är viktig när det gäller att skapa en bra kontakt med respondenten. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) och Larsen (2009) ska intervjufrågorna vara enkla, korta och tydliga. Larsen (2009) anser att det är viktigt att man tänker noga över vad man ska fråga och hur frågorna formuleras. I en intervju som är uppdelad i teman som också jag hade, så kan det vara bra att inleda med några meningar om vad nästa tema ska handla om. Respondenten ska uppleva intervjusituationen på ett sådant sätt att hen känner sig trygg och att hen inte har känslan av att bli utvärderad eller att bli betraktad som otillräcklig. Vidare skall atmosfären under intervjun vara avspänd och intervjun ska följa en viss tidsram. Intervjuerna ska innehålla djupa reflektioner och respondenterna berätta om sina erfarenheter och uppfattningar kopplade till intervjufrågorna. Den uppskattade tidsramen för intervjun har visat sig stämma bra överens med verkligheten och stämningen under intervjuerna varit angenäm.

3.3 Val av respondenter

En anhållan om forskningslov har under hösten 2021 sänts till en kommun i Svenskfinland. I forskningslovet har jag anhållit om att få intervjua lärare inom småbarnspedagogiken som är verksamma i grupper med barn i åldern 1–5 år. Kommunen i fråga har godkänt anhållan och efter det har respondenterna tillfrågats om de vill delta i min undersökning. Sju respondenter har deltagit i undersökningen. Respondenterna har först fått information om undersökningen och alla har fått den godkända forskningsplanen att läsa på förhand. Respondenterna har gett sitt godkännande och samtycke att delta i undersökningen. De har gjort det frivilligt. Därefter har respondenterna bestämt vilken dag och tid som passar för intervju. Alla respondenter har fått intervjufrågorna i förväg i samband med forskningsplanen. Då respondenterna får frågorna i förväg har de en möjlighet att förbereda sig inför intervjun och de har även möjlighet att tänka på temat i fråga.

Dalen (2008) menar att en utgångspunkt är att antalet informanter inte kan vara för många, för intervjuerna och bearbetningen av dem är en diger och tidskrävande process. Samtidigt ska intervjumaterialet vara av sådan kvalitet att det utgör tillräckligt underlag för analys och tolkning. Sju lärare inom småbarnspedagogik är ett rimligt val eftersom intervjuerna är grundliga och informativa.

Trost (2010) skriver att många i respondenternas omgivning känner till att hen har blivit intervjuad och därför är det för forskaren oerhört viktigt att avidentifiera uppgifter på olika sätt. Med hänsyn till de etiska aspekterna har respondentens namn ändrats och de nämns i resultatdelen som L (lärare) och en slumpmässig siffra efter. Lärarna som har medverkat i undersökningen arbetar inom småbarnspedagogiken och kommer att benämnas som respondenter i avhandlingen. Respondenterna presenteras inte enskilt för att garantera anonymitet. Alla respondenter har mellan två och sexton års erfarenhet av arbetet inom småbarnspedagogik. I citaten som framförs i kapitel 4, framkommer inte uppgifter såsom barngrupp eller arbetserfarenhet som kan förknippas med respondenten och på det sättet hålls respondenterna anonyma. Figur 2 (se nedan) klagör för läsaren information om respondenterna.

Figur 2*Information om respondenterna*

Kön:	Kvinna (7) Man (0)
Arbetserfarenhet:	2-10 år (4) 10-20 år (3)
Verksam i barngrupp med ålder:	1-3 år (2) 3-4 år (3) 2-5 år (2) 3-5 år (3)

3.4 Undersökningens genomförande

Jag har börjat min undersökning med en pilotintervju. Dalen (2008) anser att det är bra att forskaren gör en pilotintervju för detta möjliggör att forskaren får träna att inta rollen som intervjuare och för att se hur intervjufrågorna bedöms av respondenterna. Enligt Gillham (2008) förbättrar pilotintervjuer kvaliteten på själva undersökningen och data. Pilotintervju har gjorts även för att testa intervjufrågorna och för att säkerställa att de svarar på forskningsfrågorna. Därtill ger även pilotintervjun inblickar på hur väl tekniken fungerar under intervjun. Pilotintervjun har gjorts med en lärare inom småbarnspedagogik, som arbetar i den kommun som beviljat forskningslov. Jag har berättat för läraren att det handlar om en pilotintervju och

att resultatet kommer att ingå i undersökningen om materialet är användningsbart. Jag har använt mig av Zooms egen inspelningsfunktion under de virtuella intervjuerna och under de fysiska intervjuerna har min telefon använts (högtalarfunktion användes under intervjun). Ljudfilen som sparats i telefonen har flyttats över till ett USB-minne, för att förvaras på en säker plats och därefter raderats efter transkriberad intervju. Pilotintervjun har inspelats och transkriberades samma dag. Jag har därefter läst igenom intervjufrågorna och respondenternas svar flera gånger för att se om de gett material till forskningsfrågorna. Pilotintervjun har tagits med i resultatet eftersom inga stora förändringar gjorts inför de kommande intervjuerna. Jag har gått igenom intervjufrågorna tillsammans med min handledare innan intervjuprocessen inleddes.

Intervjuerna har genomförts dels via verktyget Zoom på distans eller vid fysiska möten. Varje respondent har fått inbjudan i god tid inför intervjun, endera via e-post eller via meddelande. I inbjudan har både länken till Zoom och intervjufrågorna funnits. Intervjuerna genomfördes under hösten 2021. En genomgång av undersökningens syfte och insamling av datamaterialet samt respondenternas godkännande till inspelning av intervju har diskuterats före intervjun. Jag har poängterat tillika om deras anonymitet i undersökningen. Intervjuerna har påbörjats med att respondenterna och jag prata allmänt för jag vill ge dem en uppfattning om mig och göra stämningen lättare. Beroende på respondenternas svar har frågornas ordningsföljd varierat. Intervjuerna har inspelats på samma sätt som pilotintervjun eftersom det visat sig vara en fungerande metod. Intervjuerna har tagit 25–35 minuter och transkriberingarna efter intervjuerna två till tre timmar. Jag anser att både de fysiska och virtuella intervjuerna varit informativa och givande. Tekniken har fungerat bra.

3.5 Krav på empirin

Patel (2003) poängterar att våra vetenskapliga förhållningssätt kommer att påverka vad vi gör under forskningsprocessen. Det handlar om allt från det att vi formulerar våra forskningsfrågor till det hur vi genomför intervjuerna till det hur vi slutför processen med en resultatdel. Trost (2010) menar att karakteristiskt för all forskning är nyfikenhet och kreativitet. Enligt Jacobsen (2016) så är alla undersökningar inriktade på att samla in empiri. Oavsett vilken sorts empiri det handlar om så har den två krav; empirin ska vara *giltig* och *relevant* och empirin ska vara *trovärdig* och *pålitlig*. Patel och Davidson (2003) anser att validitet och reliabilitet har ett visst

förhållande och man kan inte koncentrera sig endast på den ena av de. Fullständig reliabilitet är en förutsättning för fullständig validitet (Patel & Davidson, 2013).

3.5.1 Tillförlitlighet

Jacobsen (2016) och Tjora (2012) menar att giltighet och relevans kan delas upp i två olika delar; intern validitet och extern validitet. Intern validitet betyder att man faktiskt mäter det man tror att man mäter. Extern validitet betyder att resultatet från ett område också är giltigt i andra sammanhang. Många kallar detta även för generaliserbarhet. Det gäller att fundera på intervjufrågorna extra noga och ta reda på om de ger svar på det jag vill ha reda på. Patel och Davidson (2003) skriver att validiteten i en kvalitativ undersökning handlar om hela processen. Validiteten i en kvalitativ undersökning är inte relaterad enbart till datainsamlingen. Validiteten kopplas i stället till hur forskaren lyckas göra underlag för en trovärdig tolkning av respondenternas uppfattningar. Tjora (2012) anser att man kan förstärka giltigheten med att vara öppen och redogöra för de val man gjort i undersökningen. Det viktigaste för att nå hög giltighet är att undersökningen pågår inom vetenskaplighetens ramar och med förankring i relevant forskning.

3.5.2 Trovärdighet

Trost (2010) menar att trovärdigheten utgör ett av de största problemen inom kvalitativ intervju. Som forskare måste man bevisa forskningsresultaten och att data och analysen är trovärdiga. Jacobsen (2016) anser att med pålitlighet och trovärdighet avses att undersökningen går att lita på. Undersökningen ska vara gjord på ett trovärdigt sätt. I enlighet med Tjora (2012) och Patel och Davidson (2013), så är förutsättning för en god reliabilitet att forskaren har ett särskilt intresse och engagemang för det område som undersöks och även att intervjuaren och respondenten har tränat på intervjuer. Därför gjorde jag en pilotintervju för att få träna på rollen som intervjuare och för att se om mina intervjufrågor svarar på det jag undersöker. Det är viktigt att jag kan presentera mina resultat så att läsaren kan bilda sig en egen uppfattning om avhandlingens trovärdighet.

3.6 Analys av datamaterial

Trost (2010) menar att efter intervjuerna ska forskaren *bearbeta, analysera och tolka* datamaterialet. Varje enskild intervju har transkriberats. Allt som respondenterna sagt har utförligt antecknats. Enligt Tjora (2012) är det viktigt att fundera ut om man ska skriva på dialekt eller ska man standardisera språket. Jag valde att standardisera, det vill säga jag har ändrat alla intervjuer till standardsvenska så att alla respondenter hålls anonyma.

Både Dalen (2008) och Kvale och Brinkmann (2014) anser att det är citaten som är den egentliga empirin av undersökningen. Därför är det speciellt viktigt hur man arbetar med citaten i analysprocessen. Det är betydelsefullt att citat väljs ut och redovisas på ett rätt sätt. Citaten i intervjun ger intryck av intervjuernas innehåll. Kvale och Brinkmann (2014) fortsätter att forskaren ska ge en ram för resultatet via citaten och forskarens tolkningar. Forskaren ska även klart ange vad citaten belyser för det är inte läsarens uppgift att gissa fram resultatet av undersökningen. Detta har jag sammanfattat i del 4 som är resultatdelen. Där har jag sammanfattat resultaten genom citat och de är relaterade till texten. Jag har gjort citaten relativt korta, för att inte läsaren ska tappa intresset. Jag har valt de citat som ger det mest belysande svaret på min fråga, citat av respondenterna som är de mest väsentliga med tanke på mina forskningsfrågor.

Kvalitativ analys är bunden till innehållet i intervjuerna. Forskaren gör en tolkning utifrån det insamlade materialet. I enlighet med Uljens (1989) så är tolkningen av citaten en process och uppmärksamheten är riktad på likheter och olikheter. Kategorierna uppstår ur det empiriska materialet. I fenomenografin så har forskaren ett intresse att bilda uppfattningskategorier. Inom fenomenografin måste forskaren även överväga om vilket antal kategorier som bäst beskriver materialet. Jag har valt att ha fyra huvudkategorier med samtliga underkategorier. Jag anser att detta varit ett tillräckligt val av kategorier för att föra fram resultatet av min undersökning. Jag har sökt efter innebörden i varje intervju i relation till mina forskningsfrågor. Det är jag som gör tolkningen utifrån materialet med hänsyn till undersökningens utgångspunkt, som varit att ta reda på vilka uppfattningar lärare inom småbarnspedagogiken har kring barns fria lek under covid-19-pandemin.

Sju respondenter har medverkat i denna undersökning, som har medfört ett innehållsmässigt datamaterial. I analysen har jag använt mig av fenomenografiska analysmodellen som är utformad av Fejes och Thornberg (2015). Modellen belyser hela processen i analysen. Enligt Fejes och Thornberg (2015) är forskningsprocessen inte en enkel

och rak sak, utan det skapas ständigt nya tolkningar och forskaren kan även ställas inför att omformulera syftet. Analysmodellen innehåller sju steg; bekantning med materialet, kondensation, jämförelser, gruppering, kategorier, namnge kategorier och kontrastiv fas.

Jag har börjat min analys genom att bekanta mig med intervjuerna som jag har transkriberat. Jag har läst materialet många gånger för att få en helhet och för att känna väl till innehållet. Därefter har jag försökt skilja ut det mest signifikanta i materialet genom att stryka över texten i intervjuerna. Jag har en utprintad version av intervjuerna, som gjort det smidigare att stryka över det som jag tyckte var betydelsefullast i förhållning till mina forskningsfrågor och på det här sättet anser jag att jag fått en tydligare överblick över mitt material. Efter detta har jag försökt hitta likheter och skillnader inom materialet. Jag har pennor i olika färger för att markera likheter och skillnader i respondenternas uppfattningar. Fenomenografins grundläggande mål är att skilja på uppfattningar och variation, och för att hitta detta så behöver forskaren också söka efter likheter. Därefter har jag grupperat skillnader och likheter som jag hittat i materialet. Jag har samlat dessa stycken på samma ställe för att försöka relatera dem till varandra. Sen utformas kategorierna. Här kommer den kritiska delen för forskaren, att kunna bestämma gränserna mellan de olika uppfattningarna och hur variationen inom en kategori ska vara. Grupperingen och utformningen av kategorierna har jag arbetat med relativt länge för att hitta de bästa alternativen. Ofta börjar forskaren med större antal kategorier än vad det slutligen visar sig vara nödvändigt att hålla kvar. Därefter har kategorierna namngivits. Genom att ge namn åt kategorierna så framkommer också det mest signifikanta i materialet och det talar om för läsaren vad det finns för skillnader och likheter i intervjusvaren. Beteckningen för kategorierna ska vara kort, och det krävs mycket tankearbete för forskaren att kunna utforma ett kort kategorinamn som fångar känslan i sättet att uppfatta något. Den sista fasen i analysen inom fenomenografen, är att granska alla kategorier och namn så att allt passar rätt in. Genom att jämföra dem så kan man se om de ryms in i flera kategorier eller endast under en kategori som den är planerad att vara. Meningen med en kategori är att den ska vara grundlig, det vill säga kategorin ska vara unik.

3.7 Etiska överväganden

Som forskare är det viktigt att ha ett etiskt förnuft med i hela forskningsprocessen. Jacobsen (2016) menar att en undersökning har oftast intrång i människors privatliv. Enligt Tjora (2012) är aspekter som konfidentialitet, tillit och respekt, sådant som kontakten mellan forskaren och

respondenterna ska bestå av. Trost (2010) poängterar att de etiska aspekterna är av stor betydelse och respondenterna har rätt till sin egen integritet och värdighet. Kvale och Brinkmann (2014) anser att intervjuer kan behandla känsliga ämnen och det är därför viktigt att värna konfidentialiteten för respondenten. Enligt Sohlberg (2019) så ser man på den enskilda forskarens handlingssätt när forskningsetik diskuteras. Forskaren ska följa etiska riktlinjer och lagar och detta är grundläggande för att undersökningen ska vara en äkta verksamhet. Ramarna för individuellt handlingssätt är att ha en organiserad undersökning och att forskaren vet hur viktiga de etiska följderna är.

3.7.1 Konfidentialitet

Både Trost (2010) och Jacobsen (2016) anser att forskaren ska göra det tydligt och klart att intervjun är konfidentiell. Detta innebär att ingen ska få veta vem respondenten är. Ibland så blandas anonymitet med konfidentialitet. Med anonymitet menas att respondenten är anonym och det finns inga igenkänningstecken på respondenten. Med konfidentialitet så menas att det som sägs under intervjun inte förs vidare. Kvale och Brinkmann (2014) menar att i en intervju där respondenternas uttalanden kan förekomma i offentliga rapporter, är det viktigt att skydda respondenternas privata integritet.

3.7.2 Respondenternas samtycke

Som tidigare skrivits så menas med respondenternas samtycke, att respondenterna ska delta frivilligt i undersökningen och att respondenterna vet om vad det innebär att vara med i en undersökning. Jacobsen (2016) poängterar att det krävs även en viss kompetens av respondenterna som deltar i undersökningen. Respondenterna måste själva ha förmåga att tänka ut för- och nackdelar med att delta i undersökningen. Frivillighet, kan låta enkelt, men det betyder att göra ett eget val utan press. Fullständig information om undersökningen är mycket viktig. Forskaren ska dela med sig av det som Jacobsen (2016) kallar för *tillräcklig information*, så att inte respondenten dränks i all information om för- och nackdelar, syftet och datamaterialets användning och så vidare. Den ska bestå av uppgifter om huvudsyftet med undersökningen och hur resultaten ska användas. Även Patel och Davidson (2003) menar att forskaren klagör syftet med undersökningen men också att forskaren betonar hur viktig respondentens roll är för undersökningen. Jacobsen (2016) fortsätter att respondenten även ska ha en förståelse för undersökningen och ha förstått vad den handlar om.

Jacobsen (2016) skriver att skydd av respondenternas privatliv är lika viktigt som frivillighet. Forskaren ska alltid noga överväga hur känslig informationen är för den som blir undersökt. Det behövs mera ansträngningar för att skydda respondenternas privatliv, ju känsligare informationen är. Forskaren ska även tänka på hur privat informationen är. Privata sammanhang är det som sker i hemmet och med familjen. Det ska inte vara möjligt att identifiera enskilda personer i ett datamaterial. Forskaren har ett ansvar att presentera data korrekt.

4. Resultat

I följande kapitel presenteras undersökningens resultat. Avhandlingens tre forskningsfrågor besvaras utifrån datamaterialet, det vill säga intervju svaren som jag har analyserat och tolkat. Forskningsfrågorna behandlar vilka uppfattningar lärare inom småbarnspedagogiken har om fri lek hos barn under covid-19-pandemin. Kapitlet innehåller fyra delkapitel som är utformade med tanke på avhandlingens tre forskningsfrågor. Resultatet från den första forskningsfrågan presenteras med två huvudkategorier och ett flertal underkategorier. Den andra forskningsfrågans resultat framställs i en huvudkategori och tillhörande underkategorier. Resultatet från den tredje forskningsfrågan presenteras i två huvudkategorier och ett flertal underkategorier. I kapitel fyra tar jag upp sådant som egentligen är utanför forskningsfrågorna men som jag anser är relevant och har en betydelse för resultatet. De olika kategorierna har delats in i huvud- och underkategorier för att förtydliga resultaten för läsaren. På grund av det stora datamaterialet har jag valt att inte presentera alla citat. Ett urval har gjorts för att belysa helheten i kategorierna. För att säkerställa respondentens anonymitet har jag benämnt respondenterna som L (som står för lärare) och därtill en egen slumpartad given siffra. Respondenterna som har medverkat i undersökningen presenteras i delkapitlet 3.3.

4.1 Lärarnas syn på fri lek

Första forskningsfrågan behandlar fri lek och hur det uppfattas av respondenterna. Huvudkategorierna presenteras enligt följande: *fri lek sker på barnens villkor* och *förutsättningar för fri lek*. Fri lek framkommer i huvudsak som något som barnen gör utan en vuxen. Det framkommer också att det finns en mening med fri lek; det är roligt för barnen men fri lek kan också resultera i barnens lärande. Lärarnas uppfattningar om fri lek konkretiseras i figur 3.

Figur 3

Lärare inom småbarnspedagogikens uppfattningar om fri lek

Huvudkategori	Underkategori
4.1 Fri lek sker på barnens villkor	4.1.1. Fri lek är något som barnen gör utan en vuxen

	4.1.2. En jämn balansgång mellan fri och ledd lek
	4.1.3 Förutsättningar för lek
	4.1.4 Planering och möjligheter
	4.1.5 Värdet av teamets gemensamma syn på lek
	4.1.6 Gynnsam miljö

4.1.1 Fri lek är något som barnen gör utan en vuxen

Respondenterna har en syn på fri lek som barnens egna sätt att förstå sin omvärld. I den fria leken övar barnen olika erfarenheter som är viktiga för barnet att lära sig. Enligt alla respondenter så betyder fri lek något som barnen gör utan en vuxen. Det är barnens egen fantasi och inspiration som utgör fri lek. Barnen kan vara spontana och öva olika färdigheter via den fria leken.

L1: Fri lek är när vi vuxna inte går med i leken och avbryter konstant, utan barnen får öva sina sociala kompetenser och kunskaper.

L5: Jag tycker fri lek är något av det viktigaste som ska finnas inom småbarnspedagogiken. Fri lek är en del där man kan öva olika färdigheter och bearbeta upplevelser. Det är det som jag tycker de ska syssla med största delen.

L7: Jag tänker att fri lek är att barn får vara aktivt och ha egna idéer och sådan lek som är spontan. Det är en jätte viktig del av småbarnspedagogiken.

L6: Det är barnens egna intresse och de får välja självständigt vad de vill göra och använda fantasin.

L3: Fri lek är 100% på barnets villkor.

Respondenternas svar visar på en mångsidig syn på vad fri lek är. I den fria leken övar barnen sociala färdigheter, kompetenser och även socialt lärande. Enligt respondenterna så är fri lek

det viktigaste som ska finnas i barnens vardag. Barnen kan även komma med spontana idéer och självständigt välja lek utifrån deras egna intressen. Respondenterna menar att fri lek är fullständigt på barnens villkor.

4.1.2 En jämn balansgång mellan fri och ledd lek

Respondenterna tycker också att fri lek ska även ha en jämn balansgång med ledd lek. Med några respondenter diskuteras också meningen med fri lek och betydelsen av om vuxna finns där till hands eller inte.

L2: Jo, men det ska ändå finnas ändå vara en gemensam balans, att man inte bara har fri lek utan man måste också ha ledda lekar.

L3: Jag tänkte på det som en motsats mot ledd lek, där en vuxen drar och barnet följer och fri lek är andra vägen, där barnet leder och vuxna följer med leken.

L4: Jag ser det som något att barnen leker fritt, men det betyder ändå inte att de ska leka helt själv, utan där ska alltid finnas en vuxen tillhands om det behövs. Ändå fast man kan styra leken så ser jag det som fria leken, för man kan t.ex. styra med olika lekstationer eller kompiskort.

Respondenterna menar att det är viktigt att de vuxna är närvarande fast de inte direkt deltar i barnens lek. Då det finns en närvarande vuxen på plats så känner barnen sig trygga med att leka fritt, för de vet att de kan få hjälp eller tröst om det behövs. Leken utgör ett stort område av den pedagogiska verksamhet som sker inom småbarnspedagogiken. Det är ofta förhållningssättet hos lärare inom småbarnspedagogik som bestämmer om leken tas på allvar och hur personalen behandlar lek överhuvudtaget.

4.1.3 Förutsättningar för fri lek

Respondenterna anser att det kan vara svårt ibland att prioritera fri lek i småbarnspedagogiken, då det finns många andra aktiviteter och rutiner som tar mycket tid. Det är inte alltid heller som fri lek kan uppstå. Barnen är ibland trötta och hungriga och vill därför inte leka. Det är en viktig uppgift för lärare inom småbarnspedagogiken att se till att det finns möjlighet till fri lek varje dag och även att den fria leken planeras in i vardagen.

4.1.4 Planering och möjligheter för fri lek

Många av respondenterna gör upp i början av terminåret ett teamavtal och funderar tillsammans ut viktiga punkter för småbarnspedagogiken. Vid detta tillfälle diskuteras bland annat också fria lekens betydelse i teamet.

L7: Vi gör upp i början av varje verksamhetsår ett nytt teamavtal, och som en del i verksamhetsplanen finns verksamhetssynen.

L5: Vi har övergripande i hela huset målsättningar och värderingar och sånt vi jobbar kring men vi gör också i teamet upp en plan för terminen. Under året har vi team möten, där vi har tid att fundera kring det.

Det är lärarna inom småbarnspedagogiken som ska se lekens möjligheter och vad lek kan erbjuda för att kunna planera mera fri lek under dagen. De flesta respondenter påpekar att planeringen av fri lek är mycket viktigt, men att de ändå önskar att det skulle kunna vara mera fri lek, men de grundliga verksamheterna som mat och vila tar så mycket tid bort från fri lek. Några respondenter menar att den fria leken kommer naturligt. En av respondenterna anser att i stället för grupparbeten i gruppen så låter de barnen lek fritt i stället.

L7: Jag tänker att man liksom måste lämna tillräckligt med luckor när man planerar så att man inte planerar för spänt. Man kan också under dagen fundera hur förmiddagen såg ut och hur ska vi tänka att eftermiddagen ser ut. Jag tänker att man är flexibel som pedagog.

L3: Vi har bestämt att utevistelsen är alltid fri lek och då ser vi till att barnen har möjlighet att komma ut och leka.

L5: Via team möten, grupparbete, istället för att jobba kring projekt så har vi planerat in fri lek istället.

L6: Alltid på eftermiddagen så är det fri lek nästan och förmiddagarna ute eller inne. Vart vi än far så skapas fri lek.

Lek är en väsentlig del av barnkulturen och den spelar en viktig roll för barnet. Leken är för barnet även en möjlighet att kunna utforska; öva sina uppfattningar om världen. Barnen har sällan mål med leken, de leker för att det är roligt. En respondent förklarar också att det ställs krav från föräldrarna vad som önskas under dagen och annan verksamhet som måste finnas.

L1: Vi försöker ge den tiden, men i dagens läge att ha fri lek, är en utmaning för oss, då det hela tiden ska hända och alla barn ska ha verksamhet konstant och föräldrarna kräver ganska mycket.

Några av respondenterna menar att det finns inte så mycket möjlighet till fri lek medan andra anser att det finns bra med tid för fri lek.

L1: Vi planerar inte riktigt in det utan det blir mera som överlopps. Man borde tänka efter att man borde planera in lite mera fri lek än bara ledd lek.

L2: På småbarnssidan tycker jag nog att de har ganska bra, för de ledda lekarna är ganska korta.

L4: Det har de nog, det har vi sett till.

L5: Jag tycker det är det viktigaste uppgiften barnen har under sin dag på dagis att de ska hinna leka. Vi har i min grupp jobba mycket med att få in den och ibland så känns det nog så att de här andra vardagssakerna tar lite för mycket tid, dagen är liksom styrd av städning och mat tider och att man ska hinna hit och dit.

L7: Det är en sak som vi utvecklas ganska mycket, som t.ex. våra skogsutflykter. Förut var skogsutflykterna ganska såhär skogsmulle eller något tema som vi skulle ta upp, medan vi nu kanske mera tänker att skogsutflykterna ska vara mera fria för barnen, att de ska kunna leka fritt i skogen och så skapar något där i stunden...Så det irriterar ibland att det är ju ändå tre måltider om dagen och vila däremellan, så man har en sån känsla att hur mycket hinner barnen ens leka.

Betydelsen av fri lek för barnen är viktig, för via leken kan barnen utveckla en känsla av socialt samband och tillhörighet. Personalen inom småbarnspedagogiken måste diskutera tillsammans och med vårdnadshavarna om betydelsen av fri lek för barnen under vardagen. Då kan även vårdnadshavarna och personalen byta erfarenheter om barnets lek, och hur barnet leker med andra och hur barnet uttrycker sig genom leken. Tillsammans kan man diskutera möjligheten att få in mera fri lek under dagen.

Några respondenter poängterar även att det är viktigt att leksakerna ska vara tillhands och på barnens nivå och på det viset ger förutsättning för fri lek. Leksakerna kan också flyttas från ett rum till ett annat så att barnen inspireras till fortsatt lek.

L4: Att barnen har tillgång till leksakerna, tycker jag att är jätte jätte viktigt. Det är liksom tråkigt om man måste komma och fråga en vuxen och då avbryts ju leken också.

L7: Leksakerna ska vara framlagt på barnens nivå och det ska finnas saker som inspirerar till lek. Barnen ska kunna leka med utklädningskläderna i tamburen om de vill och inte så att leksakerna måste vara just precis här.

L6: Det ska vara ordning, så att man har vissa saker på ett visst ställe men ändå så att det är ingen skillnad att barnen flyttar på de.

Då man pratar om leksaker och dess betydelse, så tänker man direkt på det lekande barnet. Leksaker finns det mycket av och har inte barnen leksaker, så hittar de på egna leksaker, såsom käppar, stenar eller kastruller. Vi vuxna tänker leksaker som något som har en betydelse eller en funktion.

4.1.5 Värdet av teamets gemensamma syn på fri lek

Respondenterna berättar att oftast så har teamet en gemensam syn på barns fria lek och teamavtalet är något som man kan gå tillbaka och fundera på ifall det uppstår olika åsikter. Då teamavtalet görs kan de i teamet även diskutera teamets egna värden och vad de vill arbeta för.

L7: Jag har haft turen att få jobba ganska länge med samma team och vi har ganska samma syn. Men nog har vi ibland haft olika åsikter men vi har lyckats ändå skapa en sådan atmosfär att vi kan diskutera utan att någon tar illa upp.

L3: Det diskuteras nog hela tiden och hur viktigt det är för barnen och vi diskuterar också om hur vi får in de olika lärområden i leken. Vi har nog en samma syn kring det.

L4: Fast man kommit överens om saker så kan man sen i praktiken se att oj att det var ju inte alls sådär som vi kom överens eller liknande, men då gäller det ju att ta upp saken i diskussion och det är en jätteviktig sak gällande samsyn. Vi har ju vissa riktlinjer som vi ska följa.

När alla i teamet har samma syn kring fria lek så innebär det att alla arbetar och tänker på betydelsen av fri lek och dessutom blir det pedagogiska arbetet i detta fall organiserat kring *barnets bästa*. Synen på lek har med synen på vad barn är, vad vuxna förväntar sig av dem och vad de kan.

4.1.6 Gynnsam miljö

Respondenterna är av samma åsikt att det behövs bra och tillräckligt stort utrymme, som kan delas på och göra det inspirerande för barnen. Respondenterna diskuterar även om barnens deltagande i planeringen av utrymmet och på det sättet kolla upp barnens intressen.

L1: Säker, bra utrymme, resurser, både personal och utrymme, så att det går att dela upp och att det finns tillräckligt med personal till det, för desto mindre grupper, desto mera lek.

L2: Inspirerande, med olika stationer på skilda platser i rummet.

L4: Det ska också finnas möjlighet att kunna leka i olika rum i lugn och ro, då tänker jag olika slags lekhörnor. Det som jag också tycker är viktigt är att skapa rummet tillsammans med barnen.

Barnens deltagande är viktigt; arbetssätten ska vara mångsidiga och leken ska vara verktyg för lärandet. Barnen utvecklar genom delaktighet sin förståelse för ansvar och konsekvenser av val.

Några av respondenterna tycker att det är svårt att avbryta den pågående leken. Respondenterna anser att de gärna skulle låta barnen fortsätta leka om de ser att barnen har en bra lek pågång.

L4: Ibland tycker jag att det är jobbigt att avbryta leken, och barnen är så inne i fantasin och i leken. Men sen är det just dessa yttre faktorer att vi måste någonstans, om vi har bokat tid någonstans eller sen de här specifika tiderna som morgonmål, lunch, mellanmål för då är det måste att avbryta leken.

L2: Nå jag tycker egentligen inte om att avbryta leken, men när de är så små så leker de inte annars heller så länge, så oftast brukar det gå ganska bra. Men man kan t.ex. före man går, så tar man de som inte leker, och sen har nästan de andra lekt färdigt då de är klara.

L4: Tyvärr så måste man avbryta leken ibland men jag tycker nog det är möjligt så att man ger möjligheten att kunna fortsätta med den fria leken senare. Det kan vara svårt också för barnen att avbryta.

Avbrytande av leken är något som ibland behöver övas. Några av respondenterna tycker att det även är en bra färdighet att lära barnen att ibland avbryta det de gör och det är också bra att avbryta då det blir konflikter som behövs redas upp.

L6: Jag tycker det är ok att avbryta leken om man just märker att barnen börjar rådda eller att de börjar bråka, då kan man fråga av dem om de vill fara ut eller fortsätta leka.

L7: Jag ser det ganska tudelat, det är också en bra färdighet att lära barnen att avbryta och förflytta sig.

4.2 Lärares uppfattningar om barns fria lek under covid-19-pandemin

Den andra forskningsfrågan behandlar lärarnas uppfattningar om barns fria lek under covid-19-pandemin. Huvudkategorin presenteras enligt följande: *barns fria lek under covid-19-pandemin*. Respondenterna anser att barnen leker oberoende av pandemier. Under hela tiden i småbarnspedagogiken så lär sig barnen att leka och leken är det mest betydelsefulla för barnens lärande och utveckling. Respondenterna poängterar att leken är kvar men innehållet har ändrat. Lärares uppfattningar om barns fria lek under covid-19-pandemin åskådliggörs i figur 4.

Figur 4

Lärares uppfattningar om barns fria lek under covid-19-pandemin

Huvudkategori	Underkategori
4.2 Barns fria lek under covid-19-pandemin	4.2.1 Leken finns kvar men själv innehållet i leken har ändrat
	4.2.2 Saknaden av gemensamma lekstunder
	4.2.3 Rutinerna kring fri lek har ändrat
	4.2.4 Begränsad verksamhet

4.2.1 Leken finns kvar men själva innehållet i leken har ändrat

Några av respondenterna menar att leken har ändrat medan några inte upplevde att de såg någon skillnad i leken. De poängterar att det som ändrat är innehållet i leken. Respondenterna lyfter fram att barnen är fortfarande lekfriska.

L7: Den här frågan funderade jag ganska mycket på. Jag upplever inte egentligen, att inte i den själva leken så har jag inte upptäckt att barnen skulle prata om corona eller andra sätt verka skrämda.

L1: Jag tycker nog på ett sätt men på ett sätt inte, för de leker oberoende här i vår grupp. Barnen använder käsidese i hemleken då de kommer hem och sen så säger de att ojnej nu nös du, du har corona.

L5: Jo det tycker jag nog. Ganska tidigt började man se att de lekte och just bearbetade det här med coronaviruset. Jag har haft barn som byggt coronavirus av plusplus och lego, och så har de söndrat coronaviruset. De har lekt mycket sjukhuslekar, sprutor och munskydd. Allt detta har nog synats till redan i ett ganska tidigt skede. Barnen följer nog med vad som händer i samhället och bearbetar det på sitt sätt via leken. Det har varit väldigt intressant att se, att ordet corona har funnits med i barnens lek fast de sen kanske inte ha vetat vad det är.

L4: På det viset har själva leken inte ändrats, men innehållet i leken har ändrats på det viset att barnen har kunnat påbörja coronadiskussioner och så har de pysslat masker åt sig, det skulle man ju inte ha gjort tidigare.

Innehållet i leken avspeglas ofta av deras erfarenheter. I leken skapar barnen en påhittad värld, där de utforskar och agerar. Barnen bearbetar situationer via lek. Personalen kan också hjälpa barnen att bearbeta situationer via leken och genom att skapa goda lekmiljöer.

4.2.2 Avsaknaden av gemensamma lekstunder

Angående rutiner och andra åtgärder som har gjorts i samband med covid-19-pandemin så upplever många respondenter att det skett en ändring. Många saknar gemensamma lekstunder med andra barn i samma daghem och överlag den gemenskapen som varit före pandemin kom.

L1: Vi försöker inte umgås inom huset. Vi har haft lek dagar och de är helt borta. Ingen gemenskap, inget samarbete och inga gemensamma utelekar.

L5: Jo det har blivit mera begränsat och de har inte kunnat leka på samma sätt över gruppgränserna. Man har lekt på egen avdelning och inte träffat jämnåriga på andra avdelningar. Tidigare har vi haft mycket samarbete över gruppgränserna och haft lekgrupper och sånt.

L6: Såna här gemensamma lekar har plockats bort.

L7: Det som fallit bort är samarbete med andra barngrupper.

Barnen har rätt till social gemenskap och att vara en del av en grupp. Barnen har rätt att få mångsidig information, hantera känslor och konflikter samt pröva på och lära sig nya saker.

Barngruppen och känslan av att ingå i en gemenskap är av central betydelse för barnets lärande och delaktighet.

Rutinerna har ändrats och många av respondenterna menar att de har oftare gjort utfärder, varit ute och också delat in utevistelsen bland grupperna i daghemmet, så att inte så många är på gården samtidigt.

L5: Ute på gården har varit uppdelad, tidigare har man fått leka fritt men nu har vi varit uppdelade på gården så att på förmiddagen på ett område och på eftermiddagen på ett annat område. Så barnen har haft mycket mera begränsade möjligheter att leka under sin lek som tidigare.

Leken och gemenskapskänslan har stor betydelse för barnet och barnets socialisation. Leken stimulerar alla sidor av barns utveckling. Genom leken med andra barn så utvecklar barnet sin sociala och kommunikativa kompetens.

4.2.3 Rutinerna kring den fria leken har inte ändrat

Några respondenter anser att själva den fria leken inte har ändrat utan det är andra rutiner kring småbarnspedagogiken som ändrat, såsom bekantningar och effektiverad tvättning av leksaker.

L3: Inte just något gällande barnens fria lek. Största ändringen är kanske det att föräldrarna inte får komma in.

L4: I fria leken tycker jag inte. Vi tvättar leksaker oftare men det påverkar inte själva leken. Vi har alltid varit noga med handtvätt men sånt har ju blivit extra viktigt.

L6: Bekantningarna har ändrat och föräldrarna får inte komma in. Det har barnen reagerat på.

4.2.4 Begränsad verksamhet

Leken är inte ett tidsfördriv utan det är en sysselsättning. Leken ger barnen mening och innehåll. Lek hänger ihop med allt även hur barnet utvecklas och hur barnets identitet formas. Det är därför oerhört viktigt att lärare inom småbarnspedagogiken hittar tid för fri lek för barnen. När personalen använder sig av leken som pedagogisk verksamhet så utvecklar den samtidigt sin kompetens inom området. Några av respondenterna upplever att deras verksamhet är begränsad.

L1: Vi är en grupp som senaste året varit jätte mycket ute och kommer och går hit och dit. Vår verksamhet är väldigt begränsad, vi går inte till biblioteket, vi har inte jumppa inomhus i jumppasalen och vi undviker parker där det finns mycket barn. Det är skogen och naturen. Men tror inte att barnen kanske tänker på det, tror att det är vi som gör det.

Att förstå lek är att förstå barnet. Det att leken blir begränsad är ett faktum i denna pandemi. Men som respondenten säger så finns det olika möjligheter till fri lek, speciellt utomhus, om personalen inom småbarnspedagogiken ser det som ett behov och vill uppfylla det för barnen.

4.3 Den fria leken som en helhet i barnens vardag

Den tredje forskningsfrågan behandlar lärarnas uppfattningar av omständigheterna och hur det påverkat barnens fria lek. Intervjuerna visade att respondenterna ser på leken som integrerad i barnets hela liv och även familjernas. Respondenterna ser på den fria leken som ett stort sammanhang i barnens liv och vardag. Huvudkategorierna presenteras enligt följande: *den fria leken som en helhet i barnens vardag* och *betydelsen av en trygg vardag för barnen inom småbarnspedagogik*. Respondenterna menar att den fria leken finns kvar men att det är omständigheterna i barnens vardag som ändrat. Jag har valt att ta upp omständigheterna för det har påverkat barnens vardag inom småbarnspedagogiken. Barnen behöver vara trygga för att leka. Det har inte bara skett en förändring i verksamheten på grund av strikta restriktioner utan även en förändring i barngruppen, då det eventuellt är färre barn på plats och personalen kan byta ofta. Lärares uppfattningar av omständigheternas påverkan för den fria leken framförs i figur 5.

Figur 5

Lärares uppfattningar av omständigheternas påverkan av barnens fria lek, lärande och välbefinnande

Huvudkategori	Underkategori
4.3 Den fria leken som en helhet i barnens vardag	4.3.1 Vardagen har ändrat för barnen 4.3.2 Oro för barns utveckling, lärande och välbefinnande

	4.3.3 Distans från släkt och vänner
4.4 Betydelsen av en trygg vardag för barnen inom småbarnspedagogik	4.4.1 Småbarnspedagogikens viktiga roll för barnet i den fria leken 4.4.2 Lärarnas roll har varit betydelsefull

4.3.1 Vardagen har ändrat för barnen

Omständigheterna kring covid-19-pandemin har enligt respondenterna påverkat barnen mera än den fria leken. Några respondenter nämner att själva vardagen har ändrat för barnen.

L1: Jag vet inte om det påverkat leken men hela deras vardag nog. Så jo också fria leken på det sättet.

L7: Jo det kan det nog ha gjort. Inte så att vi skulle varje dag tänka att ojnej, men nog har det blivit en extra rutin som lite stör. Vi har nog haft en sån linje på vårt dagis att inte håller vi avstånd till våra egna barn i barngruppen, utan vi har ju ett sånt jobb som vi nog är nära varandra.

L5: Jo till en viss del. Lektiden har blivit kortare för det finns så mycket mera att tänka på nu än tidigare.

Barnens välbefinnande främjas genom att rutinerna inom småbarnspedagogiken hålls kvar. Barnen har möjlighet att göra samma saker under dagen som före pandemin och de har också möjlighet att vila och ta det lugnt om de vill.

4.3.2 Oro för barns utveckling, lärande och välbefinnande

Respondenterna har oro för barns utveckling och välbefinnande. Också avbrottet med hobbyverksamheter kan i svåra familjesituationer medföra ensamhet. Familjerna har olika möjligheter att stöda barnet.

L1: Nå det måste ju ha inverkan, för vi har ju isolerat oss väldigt mycket, speciellt i början av denna pandemi.

L4: Jag tror att det har påverkat mera barn i stora städer, där det har varit mera av coronafallen. Men visst förstår jag den här tanken, för då vi har mask på blir det ju mycket med miner och sånt man inte ser som är jätte viktiga för småbarn.

L5: Jo de tror jag nog, det kan stämna, för det är förstås denna pandemi har gett mycket oro och barn har kanske upplevt vuxnas oro och det har säkert påverkat och sen alla såna här plötsliga förändringar.

L7: Jo det tror jag nog att det finns. Å ena sidan så tycker jag att vi har haft det väldigt bra inom småbarnspedagogiken och daghemmen har varit öppna nästan hela tiden.

Barns välbefinnande under covid-19-pandemin kan förbättras genom att lyssna till barnen och skapa möjlighet för dem att aktivt engagera sig. Då stärks barns förmåga att anpassa sig till kriser i olika situationer.

4.3.3 Distans från släkt och vänner

Många familjer har fortfarande avstånd från nära och kära. Även det sociala umgänget med vänner kan ha delvis fallit bort.

L1: Fortfarande tar många säkerhetsåtgärderna att de träffar inte släktingar och vänner, så det måste ha inverkan. Vi kanske inte ser det nu men vi ser det om några år.

L6: Ja, det tror jag nog. Föräldrar påverkas och då också barnen påverkas men sen också familjeförhållanden och sånt, om man kommer från en familj som har det jobbigt, så har säkert haft det jobbigare nu.

Beslut om social distansering har långtgående konsekvenser för barn, eftersom de påverkar deras vardag direkt. Barns möjligheter att uttrycka sina erfarenheter i samband med kriser, är nära intill de vuxnas möjlighet att ta upp om situationen på ett konstruktivt sätt för barnet.

L1: Det har ju också med fria leken att göra att föräldrarna har tagit det beslutet att de isoleras att de t.ex. undviker att träffa äldre och andra, med tanke på smittospridningen. Jag tänker att har man blivit trött att höra på det här med corona och restriktioner för man märker att föräldrarna börjar vara trött då vi och lite arga då vi ringer för att barnet är sjukt på dagis. Vi borde hjälpa varandra istället för att stjälpa varandra, för det påverkar barnen, att mera det

här samarbete och den här förståelsen skulle man behöva få tillbaka. Alla börjar vara trötta. Det begränsas hemma och vi begränsar på dagis, så de börjar liksom vara trötta på något vis.

4.4 Betydelsen av en trygg vardag för barnen inom småbarnspedagogik

Barnen har rätt till en trygg vardag. Endast då barnen känner sig trygga så vågar barnet utforska världen och lära sig nya saker. Det ska också finnas en trygg bas att återvända till efter utforskandet. I detta fall har personalen inom småbarnspedagogiken en mycket viktig roll som den trygga basen under vardagen ger för barnet.

4.4.1 Småbarnspedagogikens viktiga roll för barnet i den fria leken

Småbarnspedagogiken är mycket viktig för barnens lärtig och uppväxt. Många barn som skulle ha behövt småbarnspedagogik har varit hemma, menar respondenterna och oron har ökat för de barnen. Det är väsentligt att personalen inom småbarnspedagogiken upptäcker förekommande problem i ett tidigt skede och kan därmed stöda välbefinnandet.

L2: Om inte föräldrarna mår bra så kan jag tänka mig att det påverkar och om de inte orkar.

L3: Speciellt i början av pandemin, så togs det många barn bort från småbarnspedagogiken där de hade sina kompisar och samtidigt stängde alla hobbyverksamheter, så det blev kanske lite mindre att man umgicks med andra barn och det är ju en del av lärandet. Så nog tror jag att det tar på och trötta föräldrar säkert.

L7: Men jag är nog samtidigt orolig för de barn som har varit borta helt och hållet en längre tid från dagiset, så där märker man nog då barnen kom tillbaka så var vissa av barnen som hade också från början svagt språk så märkte man nog att det var inte en bra sak att de varit borta.

Här kommer tydligt fram hur viktig småbarnspedagogiken är för barnen och familjerna och hur betydelsefullt det är med en trygg plats under vardagen, där barnen kan utveckla sitt lärande och en trygg gemenskap. Här kommer även fram att vi alltid tänker på barnets bästa och värdegrunden, som för oss är en mycket viktig del. Alla barn är unika och har rätt att bli hörda och sedda. Vi har inom småbarnspedagogiken en verksamhetskultur som uppmuntrar barnen till lek och via leken ge välbefinnande och lärande.

4.4.2 Lärarnas roll har varit betydelsefull

Lärarna inom småbarnspedagogiken har en viktig roll under rådande pandemi. Förändringar som en pandemi medför påverkar även den pedagogiska verksamheten. Bland annat förändras rutinerna och verksamheten måste anpassas efter den rådande situationen. Mycket av den dagliga verksamheten går åt att prata med barnen och att se till att barnen håller handhygienen. Lärarna måste även bemöta barnens frågor och den oro som uppstår. Men det är samtidigt viktigt att barnen får en trygghet tillvaro och att de kan leka som vanligt. Detta visar att lärare har en viktig roll i att se till att barnen fortfarande ska kunna känna sig trygga när de är i småbarnspedagogiken.

L7: Jag tycker att det är bra småbarnspedagogiken har lyfts fram i samhället som en såpass viktig att man ha vilja ha den kvar och öppen. Det visar hur viktigt jobb vi har. Jag tycker också man ska göra dagen så lyckad som möjligt med de ramar man har och också att atmosfären är sådan att barnen trivs.

Det är viktigt att personalen och vårdnadshavarna har ett bra samarbete, och ger information om barnens dagliga upplevelser. Speciellt viktigt under denna pandemitid, är att ge uppmuntrande meddelanden och diskussioner som beskriver barnets utveckling och lärande i positiv bemärkelse.

5. Diskussion

Detta kapitel innehåller diskussion om forskningens centrala resultat. Förutom det så diskuteras metoden och forskningsansatsen och till sist läggs fram förslag på fortsatt forskning.

5.1 Resultatdiskussion

Respondenterna som medverkar i denna undersökning hade en enhetlig uppfattning om fri lek. Respondenterna menar att fri lek betyder något barnen gör utan vuxen. Resultatet stämmer överens med det som Winther-Lindqvist (2020) lyfter fram, att barn önskar för det mesta att leka utan vuxen övervakning och inblandning, men vuxna behövs ändå för det är de vuxnas ansvar att tänka på att det finns bra förutsättningar för lek. Det är också viktigt att hjälpa barnen att fortsätta leken då leken kört fast. En av respondenterna poängterar att barnen ändå har fri lek, fast det finns en vuxen tillhands om det behövs. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som Winther-Lindqvist (2020) påpekar, att det är viktigt med engagerade vuxna och också att vuxna är närvarande. Personalen inom småbarnspedagogiken behöver ha en kunskap om barnens lek och kunna känna igen olika former av lek, för att kunna stötta barnet i leken. Öhman (2020) menar att det ofta förs diskussioner om huruvida vuxna ska närvara i barns lek eller inte. Det handlar inte *om* vuxna ska vara närvarande i barns lek eller inte, utan *hur* de ska vara det. Ofta behöver barnet bara känna trygghet och ha lekro när den vuxna finns närvarande.

Respondenterna anser att det är via den fria leken som barnen fritt får utveckla sina färdigheter och använda sin fantasi. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som Winther-Lindqvist (2020) skriver om att barnen har svårt att komma in i fantasileken behöver de träna på vissa sociala kompetenser och det behövs stöd av vuxna både hemma och i daghemmet. Fantasilekens teman blir mer och mer fantasifulla i takt med barnens språkliga utveckling och barnen tar med i leken olika händelser och berättelser. Motsvarande mönster ser man även i det som Öhman (2020) påpekar, att fantasilekar har en stor betydelse för barnens välmående och trivsel. Leken ger även en känsla av tillhörighet och gemenskap för barnen.

Respondenterna poängterar att barnen lär sig också samspela med andra barn och barnen får öva sociala kompetenser via fri lek. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som Winter-Lindqvist (2020) anser att det är möjligt att få kunskap om barns allmänna utveckling genom att analysera leken, därefter kan man få reda på hur man kan stärka lekmiljön

för barn som kan ha svårt att leka tillsammans med andra. Uppfattningarna bestyrks av Öhman (2020) som menar att alla barn är olika och det är stora individuella skillnader på hur barnen är kapabla att delta i gemensam lek med andra barn. Det är en viktig uppgift för vuxna att granska barnen om var de befinner sig i sin lekutveckling, för att kunna möjliggöra positiv lekkultur mellan barnen i gruppen. När den vuxna är närvarande och engagerad i leken så får de tillfälle att se den kompetens barnen har i leken. Ibland blir även den vuxna inbjuden i leken, och det visar att barnen har tillit till och förtroende för den vuxna. Men då är det viktigt att komma ihåg att den vuxna är inbjuden på barnens villkor, inte för att inta den positionen att styra eller ta över leken. Det är viktigt att hålla koll på de pedagogiska ambitionerna så att leken inte blir lära-situation, utan en situation där den vuxna bara kan njuta av lekupplevelsen tillsammans med barnet. Respondenterna menar också att fri lek är barnens egna intressen och att de självständigt får hitta på sin lek och ha egna idéer. En respondent påpekade också att den fria leken är spontan och att den fria leken är fullt på barnets villkor. Öhman (2020) poängterar dock att det är viktigt att den vuxna kommer ihåg att det är på hens ansvar för klimatet som råder i barngruppen. Det är nödvändigt att ingripa om leken i barngruppen tenderar att bli negativ eller uteslutande. Men samtidigt så är det viktigt att inte ingripa för tidigt utan även ge barnen möjlighet att förhandla först om möjligt. Då den vuxna är engagerad så är det lättare att avgöra när och hur hen ska ingripa.

Alla respondenter menar att de i början av terminen gör upp ett teamavtal för att där kunna till exempel diskutera gemensamma synen på den fria leken. Respondenterna har olika åsikter om den gemensamma synen på barnens fria lek; några av dem har alltid haft en gemensam syn, medan andra berättar att de hade varit tvungna att diskutera tillsammans i teamet för att komma till den gemensamma synen. Några av respondenterna anser också att teamavtalet är bra för det kan man alltid gå tillbaka till och diskutera hur det var man bestämde. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som Öhman (2020) anser, det vill säga att det handlar om att de vuxna kan förstå och förhålla sig till de relationella aspekterna av barns lekande för att hitta en gemensam syn kring barns fria lek.

Några av respondenterna nämner att de försöker planera in ledd verksamhet på det viset att det blir luckor för fri lek. Andra har bestämt att utevistelsen alltid är endast fri lek. Uppfattningarna stöds av *Barnkonventionen* (Unicef, 2021) som betonar att barnets rättigheter gäller alla barn och ett barn har rätt till lek, vila och fritid. Däremot krockar respondenternas uppfattningar med Øksnes och Sundsdal (2020) tankar om planering av fri lek. Øksnes och Sundsdal (2020) undrar hur personalen inom småbarnspedagogiken ändå förbiser hur viktigt

det är med fri lek och att beakta barnens rättigheter i praktiken då de planerar verksamheten. Ibland kan leken bli ett medel för vuxna att uppnå något och leken blir organiserad av vuxna. Det förekommer att leken blir ett pedagogiskt verktyg för att styra barnen mot ett bestämt mål och att leken ska producera en rad positiva kunskaper, egenskaper och färdigheter hos barnen och detta betyder sällan att barnen leker fritt. En av respondenterna tar upp detta under intervjun och hen anser att vårdnadshavarna har stora krav på småbarnspedagogiken beträffande vad som ska göras och uppnås. Respondenten tycker att det ska hända saker hela tiden och den fria leken blir en utmaning för dem. Uppfattningarna betonas av Øksnes och Sundsdal (2020) som menar att det finns en outtalad idé om att leken inte bara är som en spontan aktivitet för barn utan också att barnen får hjälp att växa i kunskap och barnen behöver lära sig leka i olika situationer och även att barnen får ut av leken så mycket som möjligt. Lek för lekens egen skull verkar ha en liten betydelse. Respondenternas uppfattningar stämmer även överens med det som Lillemyr (2013) menar, att för att få in lek i det pedagogiska upplägget så behövs det planering och en förankring i värdegrunden. Det krävs även planering både under lekens gång och före leken börjar. Det är på lärarens ansvar att se till att samarbetet i teamet fungerar samt att handleda barnskötare och andra i upplägget av verksamheten och den fria leken. Samarbetet är alltså beroende av att alla i teamet blir mer medvetna om fenomenet lek och att man kan därefter komma fram till samma uppfattningar om leken som fenomen. Målsättningen för verksamheten måste ställas upp i enlighet med teamets gemensamma mål och alla måste även veta vilken som är den specifika målsättningen för användningen av leken i verksamheten. Detta måste även stämma överens med lärarens grundsyn, det vill säga hur man ser på barn och vad man tycker är lekens viktigaste funktion för barnet.

Alla respondenter menar att det är viktigt med en bra lekmiljö. Utrymmet ska vara säkert och tillräckligt stort. Respondenterna berättar också att lekmiljön ska vara inspirerande för barnen. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som Winther-Lindqvist (2014) lyfter fram att det är vuxnas ansvar att tänka på att det finns bra förutsättningar för lek för barnen, det vill säga en bra lekmiljö. Det ska finnas spännande leksaker och det behövs inspirerande och spännande lekmaterial. Det är även viktigt att det ska finnas möjligheter för barnen att utveckla gemensamma fantasilekar. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som Rasmussen (2020) anser att all lek behöver ett spelrum, det vill säga ett fungerande område för att barnen ska kunna komma med i leken och även ur leken. Uppfattningarna betonas av Lindgren och Torro (2017) som menar att förutsättningarna för att barnen ska kunna leka både inne och utomhus – en trygg och fysisk miljö, som gör att barnen trivs och kan

utvecklas. Relationerna till miljön byggs upp på samma sätt som barnen bygger upp relationerna till personalen på daghemmet, det vill säga genom kontinuitet och tid. Eftersom lekmiljön påverkar hur barnet trivs och utvecklas, så behöver lärarna vara medvetna om miljön och vilket syftet är med till exempel möbler och material. Respondenterna menar också att de planerar ut lekhörnor åt barnen med inspirerande leksaker. Lindgren och Torro (2017) menar att miljön påverkar barnens inlärningsprocesser. Barnen ska vara delaktiga för att utrymmena ska hjälpa upp lärandet på bästa sätt.

Respondenterna tänker på detta med fri lek under pandemitiden och många av dem menar att det har egentligen inte ändrat. Barn leker oberoende pandemi eller inte. Några av respondenterna anser att de märker inslag av covid-19-pandemin i barnens lek, som till exempel i hemleken där barnen använder decifieringsmedel då de kommer hem och några andra respondenter menar att barnen har byggt viruset via lego och plusplus, som de sen söndrat. I leken har även användningen av munskydd framkommit och barn har även lekt att de gett vaccin. Det som däremot har ändrat under covid-19-pandemitiden, är konkreta åtgärder och rutiner. Respondenterna menade alla att det har skett konkreta ändringar i rutiner och åtgärder under covid-19-pandemitiden. Den största ändringen som alla respondenter berättar om är gemenskapen i daghemmet, det vill säga gemensamma lekstunder, lekstunder med barn i samma ålder och gemensamma lekar utomhus. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018) betonar att barnen har rätt till social gemenskap och att vara en del av en grupp. Positiva känsloupplevelser och kommunikation med andra främjar lärandet. Det är av en central betydelse att barnen får känslan av att de ingår i barngruppen och känslan av gemenskap.

Respondenterna har en viss oro för barnens välbefinnande under covid-19-pandemin. Respondenterna har oberoende av pandemi, gjort det bästa av vardagen och gett barnen en trygg plats att vara på. Småbarnspedagogiken har haft en mycket viktig roll under denna rådande pandemi. Personalen inom småbarnspedagogiken ser till att barnen får den vård, utveckling och fostran som de har rätt till. Uppfattningarna stämmer överens med *Grunderna för planen för småbarnspedagogiken 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018) tankar om välbefinnande för barnen inom småbarnspedagogiken. *Grunderna för planen för småbarnspedagogiken 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018) poängterar att det betyder vård att se de fysiska grundbehoven och emotionella omsorg som barnet behöver. Barnen ska känna sig uppskattade. Respektfulla och ömsesidiga relationer utgör grunden för god vård och omsorg. Det är även viktigt med de

dagligen återkommande situationer; måltider, att klä på och av sig, vila och att sköta sin hygien. Dessa utgör en viktig del av barnens dag. Respondenternas uppfattningar stämmer överens med det som även Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) skriver att det är barnens erfarenheter som lägger grund för barnens möjligheter att utvecklas. Genom barnens erfarenheter så blir vissa fenomen igenkännbara för barnet och de betyder något för barnet. Erfarenheterna skapar enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) en *relevansstruktur* och det är detta som pedagogiska verksamheten inom småbarnspedagogiken kan bidra med att utveckla hos barnen, det vill säga skapandet av meningsskapande strukturer. Detta blir ännu viktigare under den rådande pandemin. Uppfattningarna betonas också av Tallberg-Broman (2017) som påpekar att de absolut centralaste målsättningarna för småbarnspedagogiken är att personalen framhäver såväl trygga barn som trygg miljö och detta är det professionella uppdraget hos personalen.

Några av respondenterna lyfter även fram småbarnspedagogikens betydelse under covid-19-pandemin. Den har varit betydelsefull och den har varit tillgänglig trots pandemin. Under pandemin har det varit ännu viktigare att ha regelbundna teampalavrar och diskussionsmöjligheter och på det sättet fått en gemensam syn på situationen. Genom att skapa strukturer för diskussioner främjar personalen en verksamhetskultur som utmärks av delaktighet. Respondenternas uppfattningar bekräftas i enlighet med *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018* (Utbildningsstyrelsen, 2018), som menar att personalen ska uppmuntra arbetsgemenskapen och regelbundet utveckla och förnya den gemensamma verksamhetskulturen. Målet är att den gemensamma verksamhetsidéen och målen för verksamheten syns i det praktiska arbetet. Lindgren och Torro (2017) framhåller samma uppfattningar som respondenterna, det vill säga att det är viktigt att vårdnadshavarna känner tillit till personalen så att de vågar diskutera och fråga kring barnens trivsel men också utveckling. Personalen ska bemöta vårdnadshavarna på ett respektfullt sätt. Det är viktigt att personalen är professionell och kan skilja på det som är personligt och privat. Respondenternas uppfattningar bekräftas även i tidigare forskning av Pascal och Bertram (2021), där det framkommer att det finns en tydlig uppfattning om betydelsen av vård och utveckling för barnen, speciellt under denna pandemitid, och hur viktigt det är att ha barnen delaktiga på en nivå som passar deras ålder. Barnen kan uttrycka sina åsikter, känslor och kunskap om covid-19-pandemin om de ges möjlighet till det.

5.2 Metoddiskussion

Jag har valt fenomenografi som forskningsansats för jag vill undersöka variationerna i respondenternas uppfattningar. Jag har uppmärksammat mig på att hitta variationerna mellan respondenternas sätt att uppfatta omvärlden och detta passar min undersökning bäst. Fenomenografisk forskare tar reda på respondenternas uppfattningar; ett sätt att förstå något eller uppleva något. Respondenternas uppfattningar är väsentliga för de bidrar till att utvidga kunskaper om personalen inom småbarnspedagogiken. Genom den kvalitativa intervjun som metod har jag fått ta del av respondenternas uppfattningar om barns fria lek under covid-19-pandemin.

Valet av respondenter gjordes slumpmässigt i stället för att välja de med mest erfarenhet av eller störst intresse för ämnet. Tillförlitligheten höjs när respondenterna inom den småbarnspedagogiska verksamheten väljs ut slumpmässigt. Eftersom fri lek är något som barnen gör varje dag och eftersom det är viktigt för barnen att ha fri lek inom småbarnspedagogiken, så var detta tema bekant för respondenterna. Det kan diskuteras om resultatet varit annorlunda ifall jag skulle ha utvidgat valet av respondenter till andra orter i Svenskfinland för enligt Alexandersson (1994) så finns det en risk med att ha en för likartad undersökningsgrupp för då kan det vara att variationer och nyanser inte framträder. I fenomenografiska undersökningar utgår man från att respondenterna har olika erfarenheter, attityder och värderingar. Det är troligen även skillnader i kön och ålder samt om respondenterna kommer från olika arbetsplatser eller inte.

Jag har använt mig av halvstrukturerade intervjuer. Tjora (2012) och Denscombe (2010) förklarar att halvstrukturerade intervjuer utgår från forskarens tema och att respondenterna får prata fritt. Både de virtuella och fysiska mötena utfördes enligt respondenternas tidschema och önskemål. Respondenterna fick inbjudan i god tid till det virtuella mötet via e-post. Intervjuerna började med att jag berättade om syftet för undersökningen, insamlingen av datamaterialet och hur resultatet framförs. Jag har börjat min undersökning med en pilotintervju. Dalen (2008) menar att det är bra att forskaren gör en pilotintervju för detta möjliggör att forskaren får träna att inta rollen som intervjuare och för att se hur intervjufrågorna bedöms av respondenterna. Enligt Gillham (2008) förbättrar pilotintervjuer kvaliteten på själva undersökningen och data. Pilotintervju har gjorts även för att testa intervjufrågorna och för att säkerställa att de svarar på forskningsfrågorna. Därtill ger även pilotintervjun inblickar på hur väl tekniken fungerar under intervjun.

Respondenterna har fått intervjufrågorna i förväg som jag anser var bättre så att respondenterna har möjlighet att förbereda sig och stämningen är avslappnad. Jag var flexibel när det gäller ordningsföljd av intervjufrågorna och jag har gett respondenterna att diskutera grundligt. Intervjufrågorna har grupperats utifrån de teman som uppstått ifrån undersökningens forskningsfrågor. Forskningsansatsen och datainsamlingsmetoden som har använts är lämpliga för undersökningen. Intervju som metod var en ändamålsenlig metod eftersom jag med hjälp av intervjuerna kan lyfta fram respondenternas betydelsefulla uppfattningar som bidrar till en fördjupad kunskap om temat. Respondenternas uppfattningar har gett svar på mina tre forskningsfrågor.

5.3 Slutord och förslag till vidare forskning

I denna avhandling kommer det tydligt fram hur tidigare forskning, teorier och respondenternas uppfattningar bygger på varandra i de flesta synpunkterna. Respondenternas uppfattningar som de delade med sig under intervjuerna gav svar på mina tre forskningsfrågor samt syftet med avhandlingen. Undersökningens datamaterial innehåller sju respondenters uppfattningar kring barns fria lek under covid-19-pandemin. Respondenterna är lärare inom småbarnspedagogiken.

Fri lek är något som barnen gör utan en vuxen. Begreppet fri lek beskrivs som en öppenhet där barnen styr själva innehållet i leken. Det förs ofta diskussioner om huruvida de vuxna ska vara med i leken eller inte. Respondenterna framför att vuxna ska vara till hands och där för barnen vid behov, men inte delta i leken. Respondenterna menar att fri lek är helt och hållet på barnens egna villkor. I den fria leken övar barnen olika färdigheter och utvecklar även fantasiförmågan. Respondenterna framför även att det finns en mening med leken, det vill säga att det är roligt för barnen med fri lek. I den fria leken får barnen vara aktiva och spontana och det är en mycket viktig del inom småbarnspedagogiken.

I enlighet med respondenterna så leker barn alltid oberoende av pandemier eller inte. Leken är kvar men innehållet i leken har ändrat till följd av covid-19-pandemin. Respondenterna berättar att barnen bygger virus och leker sjukhuslekar. Barnen följer med vad som händer i samhället och bearbetar det via leken. Respondenterna menar att barnen diskuterar sinsemellan om coronaviruset och barnen gör skyddsmasker i deras lek. Saknaden av gemensamma lekstunder med andra avdelningar är betydande. Barngruppen och känslan att ingå i en gemenskap är viktig för barnen.

Respondenterna anser att omständigheterna kring pandemin inte har påverkat barnens fria lek men däremot har det påverkat barnens vardag. Barnen behöver trygghet för att vilja och kunna leka och det är en förändring i barngruppen på grund av karantäner och det som de strikta restriktionerna medföljer. Det finns även en viss oro för barns välbefinnande. Småbarnspedagogiken är en viktig del i barnens vardag där barnen kan utveckla sitt lärande. Förändringar som covid-19-pandemin har medfört påverkar småbarnspedagogiken på många olika plan; mindre möjlighet till fri lek, färre gemensamma lekstunder, strikta restriktioner och personalen byter ofta. Den pedagogiska verksamheten ska anpassas så att det som omständigheterna förorsakar som handtvätt ska utföras oftare.

Det saknas forskning inom många områden med koppling till coronaviruset och hur viruset påverkar barn. I arbetet med den här undersökningen har det uppstått olika behov och förslag på vidare forskning. Det finns ett behov av en diskussion om hur personalen bemöter och samtalar med barn i samband med en samhällskris som coronaviruset. Det skulle också vara intressant att få veta vilken är vårdnadshavarnas uppfattning om barns fria lek under den rådande pandemin och även att få veta barnens egna uppfattningar kring själva pandemin och omständigheterna som uppkommit; vad har de gjort då samhället stängdes, hur det kändes att komma tillbaka till dagvård, hur upplever de förändringarna som covid-19-pandemin har medfört och vad de har mest varit oroliga för.

Ett annat val av metod, skulle vara en möjlighet för fortsatt forskning kring barns fria lek under covid-19-pandemin. Jag skulle gärna se resultatet av observationer av barnens fria lek och under en längre tid. Jacobsen (2016) menar att i en observation så samlar forskaren in information genom att studera individer och vad de gör i olika situationer. Observationer handlar om att registrera individers beteende under en viss tid.

Annat förslag på forskning skulle vara att göra denna undersökning en gång till om några år för att se följderna av denna rådande pandemi. Vi kallar covid-19-pandemin för en samhällskris och det har varit en utmanande tid för många både för familjer och barn. Ett förslag på forskning skulle vara att undersöka antal orosanmälningar beträffande barn, för att ta reda på om det skett någon ökning under den rådande pandemin.

Litteraturförteckning

- Alexandersson, M. (1994). Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus. I B. Starrin & P. G. Svensson (Red.), *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* (s. 111–136). Studentlitteratur.
- Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod*. Stockholm: Liber.
- Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.
- Bell, J. (2016). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, L-E. (2020). Om leken som symboliskt mirakel. I T. Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg?* (s. 105-128). Lund: Studentlitteratur
- Björklund, C., & Palmér, H. (2019). I mötet mellan lekens öppenhet och undervisningens målorientering i förskolan. *Forskning om undervisning och lärande* (7), ss. 64-85.
- Bowlby, J. (2010). *En trygg bas*. Natur & Kultur
- Broberg, A., Risholm Mothander, P., & Granqvist, P. (2020). *Anknytningsteori*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2012). *Anknytning i förskolan. Vikten av trygghet för lek och lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Brønstad, E. & Øksnes, M. (2020). Leksaker värde. I T. Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg?* (s. 227-243). Lund: Studentlitteratur
- Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.
- Dahlgren, L. O., & Johansson, K. (2019). Fenomenografi. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (3:e uppl., s. 179–191). Liber.
- Denscombe, M. (2010). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Dyregrov, A. (2007). *Sorg hos barn - en handledning för vuxna*. Lund: Studentlitteratur.
- Dyregrov, A., & Nilsson, B. (2012). *Barn och trauma*. Lund: Studentlitteratur.
- Eide, T. (2006). *Kommunikation i praktiken*. Malmö: Liber ab.
- Ekvik, S. (2005). *Tysta tårar. När barn sörjer*. Stockholm: Verbum ab.
- Ellneby, Y., & von Hilgers, B. (2010). *Att samtala med barn genom att lyssna med fyra öron*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Fahrman, M. (1993). *Barn i kris*. Lund: Studentlitteratur.
- Fejes, A., & Thornberg, R. (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.
- Forssell, A. (2011). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber.
- Gillham, B. (2008). *Forskningsintervjun – tekniker och genomförande*. Studentlitteratur.

- Granberg, A. (2003). *Småbarnslek*. Stockholm: Liber.
- Granqvist, P. (2007). Omvårdnad och anknytning. I A. Broberg (Red.), *Anknytningsteori*. (s. 196-228). Natur & Kultur
- Halldén, G. (2007). Den moderna barndomen och barns vardagsliv. Falun: Calssons
- Heikkilä, M., Furu, A.-C., Hellman, A., Lillvist, A., & Rantala, A. (2020). Barns deltagande i förskole- och daghemskontext under inledningen av coronavirusets. *Barn*, ss. 13-28.
- Heikkilä, M., Schaeffer Andersson, J., Saler, K., Lindberg, M., Engman, J. (2019). *12 råd om förskolans rum för barns lek och lärande*. Västerås, Sverige: Mälardalens högskola, Akademin för utbildning, kultur och kommunikation. (Den 6 juni 2021) Hämtat från: Råd-för-normkreativa-förskolerum.pdf (normmedvetnarum.se)
- Insitutet för hälsa och välfärd*. (den 16 April 2021). Hämtat från Barn och coronaviruset: <https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och-vaccinationer/aktuellt/aktuellt-om-coronaviruset-covid-19/barn-och-coronaviruset>
- Jacobsen, D. I. (2016). *Förståelse, beskrivning och förklaring*. Studentlitteratur: Lund.
- Jensen, M. (2013). *Lekteorier*. Lund: Studentlitteratur.
- Kahuroa, R., Mitchell, L., Ng, O., & Johns, T. (den 17 Januari 2021). Children's working theories about Covid-19 in Aotearoa New Zealand. *European Early Childhood Education Research Journal*, ss. 6-20.
- Karlsson, K. (2012). *Anknytning - om att tolka samspelet mellan föräldrar och små barn*. Stockholm: Gothia förlag.
- Knutsdotter-Olofsson, Birgitta (2009) Vad lär barn när de leker? I Jensen (2009) *Leka för att lära: Utveckling, kognition och kultur*. (s.75-91) Lund: Studentlitteratur
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lag om småbarnspedagogik 540/2018*. (den 29 juli 2021). Hämtat från www.finlex.fi: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=540%2F2018%20lag%20om%20sm%C3%A5barnspedagogik>
- Larsen, A. K. (2009). *Metod helt enkelt*. Gleerups.
- Lillemyr, O. F. (2013). *Lek på allvar - en spännande utmaning*. Stockholm: Liber AB.
- Lillemyr, O. F. (2020). Lek som mångfald. I T. Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg?* (s. 11-26). Lund: Studentlitteratur
- Lindgren, C., & Torro, T. (2017). *Pedagogens tysta kunskap*. Lund: Studentlitteratur.

- Mantovani, S., Bove, C., Perri, P., Manzoni, P., Ces Bianchi, A., & Picca, M. (den 19 Januari 2021). Children 'under lockdown': voices, experiences, and resources during and after the COVID-19 emergency. Insights from a survey with children and families in the Lombardy region of Italy. *European Early Childhood Education Research Journal*, ss. 35-50.
- Nelson, A. (2005). *Barn och leksaker i lek och lärandet*. Stockholm: Liber.
- O'Keeffe, C., & McNally, S. (26 januari 2021). 'Uncharted territory': teachers' perspectives on play in early childhood classrooms in Ireland during the pandemic. *European Early Childhood Education Research Journal*, ss. 79-95.
- Pascal, C., & Bertram, T. (den 17 Januari 2021). What do young children have to say? Recognising their voices, wisdom, agency and need for companionship during the COVID pandemic. *European Early Childhood Education Research Journal*, ss. 21-34.
- Patel, R., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Pojjula, S. (2016). *Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pramling Samuelsson, I. (2008). The Playing Learning Child: Towards a pedagogy of early childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research*. Dec2008, Vol. 52 Issue 6, p623-641. 19p. 1 Illustration.
- Pramling Samuelsson, I., & Asplund Carsson, M. (2014). *Det lekande lärande barnet*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I., & Johansson, E. (2009). Kreativa lek- och lärandemiljöer i pedagogisk verksamhet. I M. Jensen, *Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur* (s. 145-158). Lund: Studentlitteratur
- Rasmussen, H. T. (2020). *Lek på rätt väg? På spaning efter leken*. Lund: studentlitteratur.
- Raundalen, M., Schultz, J.-H., & Lindelöf, I. (2007). *Krispedagogik - Hjälp till barn och unga i kris*. Lund: Studentlitteratur.
- Rissanen, P. (den 13 mars 2019). Leikki suuressa roolissa lapsen kasvamisessa. *Kasvatus & Aika*, ss. 63-70.
- Rubinstein Reich, L., Tallberg Broman, I., & Vallberg Roth, A.-C. (2017). *Professionell yrkesutövning i förskola*. Lund: Studentlitteratur.
- Sahlberg, P., & Doyle, W. (2019). *Let the children play*. United States of America: Sheridan Books.
- Sohlberg, P. (2019). *Kunskapens former*. Lund: Studentlitteratur.

- Tallberg-Broman, L. (2017). Att skapa trygghet och välbefinnande. I L. Rubinstein Reich (Red.), *Professionell yrkesutövning i förskola* (s. 59-73). Lund: Studentlitteratur
- Tjora, A. (2012). *Från nyfikenhet till systematisk kunskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Uljens, M. (1989). *Fenomenografi - forskning om uppfattningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Unicef. (den 25 september 2021). Hämtat från Barnkonventionen i korthet:
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet-2/barnkonventionen-i-korthet/>
- Utbildningstyrelsen. (den 10 April 2021). *Grunderna för planen av småbarnspedagogik 2018*. Hämtat från <https://www.o-ph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-planen-smabarnspedagogik>
- van Oers, B. (2014). Cultural-Historical Perspectives on Play: Central Ideas. I L. Brooker, M. Blaise & S. Edwards (Red.), *The Sage Handbook of Play and Learning in Early Childhood* (ss. 56–66). London: Sage.
- WHO - World Health Organization . (den 22 Januari 2021). Hämtat från Episode 22 - Children & Covid-19: https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/media-resources/science-in-5/episode-22---children-covid-19?gclid=Cj0KCQjwwNWKBhDAARIsAJ8HkhejCVs4ipsLPfvvFX2NT_7031LIzvLTpAD0CYVRxm8LGy9ICTTBh0aAodCEALw_wcB
- Wennerberg, T. (2010). *Vi är våra relationer*. Natur & Kultur
- Winter-Lindqvist, D. (2020). Den sociala fantasilekens förändringspotential. I T. Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg?* (s. 85-103). Lund: Studentlitteratur
- Öhman, M. (2011). *Det viktigaste är att få leka*. Stockholm: Liber.
- Öhman, M. (2020). Det viktigaste är att få leka. I T. Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg?* (s.149- 164). Lund: Studentlitteratur
- Øksnes, M & Sundsdal, E. (2020). Lek – det som gör livet värt att leva! I T. Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg?* (s. 45-68). Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1.

Intervjufrågor

Inledande information om personalen

1. Hur länge har du arbetat inom småbarnspedagogiken?
2. Vilken utbildning har du?

Kännedom om barns fria lek

3. Om du skulle beskriva med egna ord vad fri lek är vad skulle det då vara?
4. Hur skapar ni en samsyn kring barns lek?
5. Finns det någon skillnad på lek och fri lek? Isåfall vad?
6. Fri lek är viktigt inom småbarnspedagogiken, hur anser du?
7. Vilka möjligheter har barnen att leka fritt under längre sammanhängande perioder hos er?
8. Hur ser ni på att avbryta pågående fri lek?
9. Hur skulle du säga att en gynnsam miljö för fri lek inom småbarnspedagogiken skulle se ut?
10. Hur planerar ni in fri lek för barnen?
11. Finns det något du tycker är negativt med fri lek?
12. Vad tror du att barn lär sig i den fria leken? Vad fyller den för funktion?
13. Har ni erfarenhet av barn som inte leker? Vad tror ni att detta beror på? Vad kan man göra åt detta? Hur blir de barnen bemötta?

Barns fria lek under covid-19 pandemin

14. Studier visar att det är mera oro för barns utveckling, lärande och välbefinnande under covid-19 tiden. Hur ser du på det påståendet?
15. Har det tagits några konkreta åtgärder gällande barnen fria lek i samband med covid-19 utbrottet? Vilka isåfall?
16. Har era rutiner ändrat under covid-19 tiden? Om ja/nej, på vilket sätt? Hur har barnen isåfall reagerat på ändringarna?
17. Upplever du att barns fria lek har ändrat under covid-19 tiden? Om ja/nej, på vilket vis?
18. Upplever du att omständigheterna (karantäner, handtvätt, undvika närkontakt med andra osv.) kring pandemin har påverkat barnens fria lek?
19. Upplever du som lärare att du har tillräckligt med kunskap för hur du ska kunna stöda barnen i en situation som denna?

20. Upplever du att du har kunskap kring hur man pratar med barnen om en krissituation som denna?

Har ni ytterligare frågor eller kommentarer till temat?